

APSPRIEŽU DOKUMENTS PAR EIROPAS KOMISIJAS PAZIŅOJUMU PAR BĒRNU TIESĪBĀM (2011. - 2014. GADS). LATVIJAS ATBILDES¹

I. JAUTĀJUMI ATTIECĪBĀ UZ IEPRIEKŠ ĪSTENOTAJĀM KOMISIJAS INICIATĪVĀM

1. *Komisijas 2006. gada paziņojumā “Ceļā uz ES stratēģiju par bērnu tiesībām” noteikta visaptveroša ES stratēģija bērnu tiesību veicināšanai un nodrošināšanai Eiropas Savienības iekšējā un ārējā politikā un dalībvalstu darbību atbalstīšanai šajā jomā. Kāds ir jūsu vispārējais paziņojuma novērtējums?*

Komisijas paziņojums ir vērtējams pozitīvi, jo tajā ir atspoguļotas galvenās vadlīnijas bērnu tiesību veicināšanai un aizsardzībai Eiropas Savienībā. Paziņojums satur visaptverošu informāciju par problēmas aktualitāti, būtību un jomām, kuras tā skar, kā arī apraksta līdz šim paveikto problēmas novēršanā. Stratēģijas uzdevumi (mērķi) formulēti, ievērojot bērnu intereses, kā tas noteikts Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un ANO Konvencijā par bērna tiesībām.

Latvija piekrīt paziņojumā minētajam, ka ir svarīgi visaugstākajā politiskajā līmenī demonstrēt politisku gribu un nodrošināt, lai bērnu tiesību ievērošanas veicināšana un aizsardzība ES programmā ieņemtu pienācīgu vietu, ņemot vērā to, ka pastāv liela atšķirība starp labajiem nodomiem šā brīža starptautiskajos līgumos un reālajiem dzīves apstākļiem ar nabadzību, nevērību un ekspluatāciju, no kā cieš miljoniem bērnu visā pasaulē. Vienlaikus izsakām viedokli, ka Eiropas Komisijas 2006.gada paziņojums „Ceļā uz ES stratēģiju par bērnu tiesībām” vairāk uzskatāms par vadlīnijām, kā bērnu tiesību aizsardzības process būtu jāīsteno, bet rezultāts būs atkarīgs no prakses, ko negarantē tikai stratēģijas izstrādāšana, taču tas ir pirmais solis iezīmēto mērķu sasniegšanai.

2. *ES pienākums ir atturēties no darbībām, kas pārkāpj bērnu tiesības, un vienmēr ņemt vērā bērnu tiesības attiecībā uz ES īstenoto politiku (iesaistīšana). Komisija ir ieviesusi vairākus instrumentus, tostarp likumdošanas darbības, nesaistošu tiesību normas, finansiālo atbalstu un labākās prakses apmaiņu, lai veiktu konkrētas darbības, tādējādi nodrošinot un veicinot bērnu tiesību ievērošanu saskaņā ar līgumiem un atbilstoši subsidiaritātes un proporcionālītātes principiem. Kāds ir jūsu vispārējais šo instrumentu novērtējums?*

Kopumā līdz šim īstenotie pasākumi ir vērtējami pozitīvi. Ņemot vērā Eiropas Komisijas paziņojumā ietvertu informāciju, ka daudzās jomās bērnu tiesību aizsardzība un ievērošana nav pietiekami efektīva, uzskatām, ka būtu vēlams būtiskākos jautājumus ietvert dalībvalstīm saistošos tiesību aktos. Kopumā atbalstām Komisijas izstrādātos instrumentus, vienlaikus norādot, ka minēto instrumentu ieviešana prasa laiku, kas ir atšķirīgs katrā dalībvalstij, un tiem jābūt pielāgotiem dalībvalstu īpašām situācijām (ņemot vērā dalībvalstu tradīcijas un pieredzi). Uzskatām, ka visi līdz šim un nākotnē akceptējamie tiesiskie instrumenti būtu skatāmi kopsakarā ar to reālas ieviešanas nodrošinājumu praksē, jo dažādu juridisko instrumentu pieņemšana, ja pēc tam neseko efektīvi to ieviešanas pasākumi, var nenodrošināt cerēto rezultātu. Vienlaikus jāņem vērā, ka iespējas īstenot Eiropas līmeņa pasākumus ir atkarīgas no pieejamā finansiālā atbalsta, kas veicina dažādu organizāciju interesi un iesaistīšanos izvirzīto mērķu sasniegšanā.

¹ Atbildīgo iestāžu atbildes apkopojā Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Jautājumu gadījumā lūdzam sazināties ar Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta vecāko referentu Lauri Neikenu (e-pasts Lauris.Neikens@lm.gov.lv, tālr. +371 67021590).

Īpaši vērā ņemamas šādas aktivitātes:²

- likumdošanas iniciatīvas:

- Padomes 2008.gada 18.decembra Regula (EK) Nr.4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās. Regulas Nr.4/2009 vispārējs mērķis ir likvidēt visus vēl atlikušos šķēršļus uzturēšanas līdzekļu piedziņai Eiropas Savienībā, kas dos iespēju radīt tādu tiesisko vidi, kas ļaus uztura kreditoriem viegli, ātri un lielākoties bez maksas iegūt izpildes rīkojumu, kas būtu brīvi un bez šķēršļiem izpildāms Eiropas Savienības tiesiskajā telpā;
- Parlamenta un Padomes Direktīva par seksuālās vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālās izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, ar ko atceļ Pamatlēmumu 2004/68/TI;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 21. maija direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās;
- Eiropas Padomes 2003. gada 27. novembra Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu. Latvija uzskata, ka ir jāuzsāk Regulas Nr. 2201/2003 pārskatīšanas procedūra, jo Regula Nr. 2201/2003 pietiekoši nenodrošina garantijas tam, ka bērna viedoklis pārrobežu tiesas procesos tiek ņemts vērā vai vismaz izvērtēts, kā arī to, ka pārrobežu tiesas procesi notiek, ņemot vērā bērna vislabākās intereses. Latvija uzskata, ka Regula Nr. 2201/2003 būtu interpretējama tādejādi, lai pēc iespējas tiktu nodrošināta bērna tiesību ievērošana. Tomēr kā rāda Eiropas Savienības Tiesas prakse, pašreizējie Regulas Nr. 2201/2003 noteikumi to nepieļauj (papildus problēmas pamatojumu sk. 3.punktā).

- finansiālais atbalsts:

- programma „Jaunatne darbībā”;
- Eiropas Demokrātijas un cilvēktiesību instruments;
- Daphne III programma „Cīņa pret vardarbību”;
- Eiropas Kopienas Nodarbinātības un sociālās solidaritātes programma – PROGRESS;
- EK Safer Internet programma Net-Safe.

- vienotu pakalpojumu attīstīšana:

ES saskaņotais pakalpojums ar sociālo vērtību „Bērnu uzticības tālrunis” (tālruna numurs: 116 111), kuru kopš 2009.gada 1.februāra nodrošina Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis)

http://www.bti.gov.lv/lat/uzticibas_talrunis/.

II. JAUTĀJUMI ATTIECĪBĀ UZ FAKTISKO SITUĀCIJU

Bērniem draudzīga tiesu sistēma

3. *Ar kādiem galvenajiem šķēršļiem un problēmām bērni saskaras tiesu sistēmās (civiltiesības, krimināllikums, administratīvais likums utt.)? Ar kādiem konkrētiem sarežģījumiem un problēmām bērni saskaras, kad viņiem jāpiedalās tiesas prāvā, proti, civillietā, ar migrācijas un patvēruma jautājumiem saistītā lietā vai krimināllietā kā upuriem vai atbildētājiem?*

Norādām, ka saskaņā ar nacionālo tiesisko regulējumu cietušajiem bērniem ir jānodrošina atvieglota piekļuve tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, tostarp, bezmaksas juridiskām

² ES aktivitāšu uzskaitījums: Eiropas Komisijas Tieslietu, brīvības un drošības ģenerāldirektorāta interneta vietne: http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/children/doc_children_intro_en.htm.

konsultācijām un juridiskai pārstāvniecībai, kā arī pasākumiem interešu konfliktu atrisināšanai, ja vardarbība notiek ģimenē. Piedalīšanās kriminālprocesā cietušajiem bērniem nedrīkst radīt papildu traumu, ko var izraisīt uzklaušanās vai vizuāls kontakts ar nodarījuma izdarītājiem. Cietušā bērna uzklaušanās skaitam ir jābūt pēc iespējas ierobežotam.

Vienlaicīgi vēlamies norādīt, ka nacionālajos normatīvajos aktos jau ir noteikta īpaša attieksme pret bērniem tiesas procesā, lai to atvieglotu un neradītu bērniem papildu psiholoģiskas problēmas. Jautājumā par bērniem draudzīgu tiesu sistēmu Civilprocesa likuma kontekstā jānorāda, ka Civilprocesa likums satur tādu regulējumu, kas ir vērsts uz bērna interešu aizsardzību. Tā piemēram, Civilprocesa likuma 11.pants noteic, ka lietas par bērna izcelšanās noteikšanu, adoptācijas apstiprināšanu un atcelšanu vai laulības šķiršanu vai neesamību tiek izskatītas slēgtā tiesas sēdē. Tāpat minētā panta otrā daļā noteic, ka personas, kas jaunākas par 15 gadiem un kas nav lietas dalībnieki vai liecinieki, tiesas sēdē var būt klāt tikai ar tiesas atļauju. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 11.panta trešo daļu pēc lietas dalībnieka motivēta lūguma vai tiesas ieskata tiesas sēdi vai tās daļu var pasludināt par slēgtu nepilngadīgo interesēs vai ja nepieciešamas nopratināt personu, kas nav sasniegusi 15 gadu vecumu. Savukārt saskaņā ar Civilprocesa likuma 11.panta astoto daļu, lietās, kas izskatītas slēgtā sēdē, tiesas nolēmuma rezolutīvo daļu pasludina publiski, izņemot lietās par adoptācijas apstiprināšanu vai atcelšanu, jo šādus nolēmumus tiesa pasludina slēgtā tiesas sēdē.

Civilprocesa likuma 106.pants noteic, to personu loku, kas nevar būt par lieciniekiem. Saskaņā ar šo tiesību normu izsaukt un nopratināt nevar nepilngadīgas personas - par apstākļiem, kas liecina pret viņu vecākiem, vecvecākiem, brāļiem un māsām un bērnus līdz septiņu gadu vecumam. Piemēram, lietās par laulības šķiršanu par tiesas sēdi paziņo pusēm, bet lietās, kas skar bērnu, — uz tiesas sēdi uzaicina bāriņtiesas pārstāvi, kā arī noskaidro bērna viedokli, ja viņš var savu viedokli formulēt (Civilprocesa likuma 238.panta trešā daļa). Laulības šķiršanas vai neesamības lietā tiesa pēc savas iniciatīvas pieprasa pierādījumus, it īpaši tādu jautājumu izšķiršanai, kas skar bērna intereses. Jautājumos par aizgādības tiesību piešķiršanu, bērna aprūpi un saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību tiesa pieprasa bāriņtiesas atzinumu un uzaicina tās pārstāvi piedalīties tiesas sēdē, kā arī noskaidro bērna viedokli, ja viņš var savu viedokli formulēt. (Civilprocesa likuma 239.panta pirmā un otrā daļa). Šāda kārtība arī noteikta lietās, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām (Civilprocesa likuma 244.⁵ pants).

Kriminālprocesa likumā reglamentēti sevišķi noteikumi attiecībā uz nepilngadīgajiem kā kriminālprocesā iesaistītajām personām. Uz nepilngadīgo personu prioritāro stāvokli kriminālprocesā norāda Kriminālprocesa likuma 14.panta ceturtajā daļā nostiprinātais princips, ka kriminālprocesam pret nepilngadīgu personu saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesiem pret pilngadīgu personu. Kriminālprocess paredz īpašu nepilngadīgo personu tiesību aizsardzību, nosakot, ka nepilngadīgais kriminālprocesā piedalās ar pārstāvja vai aizstāvja starpniecību. Tā, piemēram, ja nepilngadīga persona kriminālprocesā realizē tiesības uz aizstāvību, aizstāvja (advokāta) piedalīšanās gan tiesvedības, gan pirmstiesas stadijā ir obligāta (Kriminālprocesa likuma 83.panta pirmās daļas 1.punkts). Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 85.pantu šajos gadījumos tiesa var pieņemt lēmumu par aizstāvja palīdzības apmaksāšanu no valsts līdzekļiem. Turklāt papildus, lai pilnvērtīgi nodrošinātu iepriekš minēto nepilngadīgo personu tiesības un intereses, Kriminālprocesa likuma 89.pantā reglamentēts, ka kriminālprocesā var piedalīties arī tās pārstāvis. Līdzīgi arī gadījumos, kad nepilngadīga persona kriminālprocesā piedalās kā cietušais, - saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 104.pantu kriminālprocesā ar visām cietušā tiesībām piedalās šīs personas pārstāvis, kurš šīs tiesības realizē kopā ar cietušo, ja tas sasniedzis 15 gadu vecumu. Turklāt gadījumos, ja ir apgrūtināta vai citādi nav nodrošināta nepilngadīgā tiesību un interešu aizsardzība vai pārstāvji iesniedz motivētu

lūgumu, procesa virzītājs pieņem lēmumu par advokāta kā nepilngadīgās cietušās personas pārstāvja uzaicināšanu.

Kriminālprocesa likums 153.pants regulē nepilngadīgās personas pratināšanu ar psihologa starpniecību. Paredzēti arī īpaši noteikumi attiecībā uz procesuālu darbību veikšanu, konkrētāk - pratināšanu (Kriminālprocesa likuma 152.pants). Kriminālprocesa likumā nepilngadīgajiem noteikts īsāks pratināšanas termiņš, tāpat arī reglamentēts nosacījums, ka pratināšana tiek veikta pedagoga vai tāda speciālista klātbūtnē, kas apmācīts psihologa darbam ar bērniem kriminālprocesā, ja nepilngadīgais nav sasniedzis 14 gadu vecumu vai izmeklēšanas darbības veicējs uzskata to par nepieciešamu. Piedalīties pratināšanā ir tiesības arī vienam no nepilngadīgā likumiskajiem pārstāvjiem, pilngadīgam tuviniekam vai uzticības personai, ja vien viņš pats nav persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētais, aizdomās turētais vai apsūdzētais un ja pret to neiebilst nepilngadīgais. Savukārt, ja psihologs uzskata, ka 14 gadus nerasniegušās personas psihei vai tāda nepilngadīgā psihei, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai seksuālās izmantošanas, var kaitēt tieša pratināšana, to var izdarīt ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Ja izmeklētājs vai prokurors tam nepiekrīt, tieša pratināšana tiesā izdarāma tikai ar tiesas lēmumu. Turklāt, ja attiecībā uz iepriekš minētajiem nepilngadīgajiem psihologs norāda, ka tiem var kaitēt atkārtota tieša pratināšana, arī tā izdarāma tikai ar tiesas lēmumu.

Vienlaikus vēršam uzmanību uz šādām problēmām:

- 1) Informācija par savām tiesībām – saskaņā ar Tiesībsarga sniegto informāciju viens no šķēršļiem, kas atsevišķos gadījumos ierobežo bērniem iespējas aizstāvēt savas tiesības tiesā, ir pietiekamas bērniem saprotamas informācijas trūkums par savām tiesībām lietas izskatīšanas gaitā.
- 2) Iespējas griezties tiesā, ja tie ir cietuši no vardarbības - ja ir notikusi vardarbība ģimenē, tad bērns nevēršas tiesību aizsardzības iestādēs, jo baidās ar šādu rīcību izprovocēt turpmāku vardarbību ģimenē. Šādos gadījumos, kad bērns ir atkarīgs no vardarbības izdarītāja (kā tas gandrīz vienmēr ir, ja vardarbību pret bērnu ir veicis kāds no bērna vecākiem), lieta līdz tiesai nemaz nenonāk, jo bērnam ir bailes, piemēram, no atriebības, no iespējamās nokļūšanas bērnu namā.
- 3) Lietu izskatīšanas termiņi - salīdzinoši gari tiesas procesi, kaut gan pret bērniem kā neaizsargātāko sabiedrības daļu tiem būtu jābūt pēc iespējas īsiem.

Pašreizējais kriminālprocesuālais regulējums Latvijas Republikā neparedz īpašas atrunas attiecībā uz lietu izskatīšanas termiņiem nepilngadīgajiem tiesvedības stadijā, izņemot attiecībā uz nepilngadīgajiem apsūdzētajiem, kuriem piemērots drošības līdzeklis, kas saistīts ar brīvības atņemšanu. Kriminālprocesa likuma 389.pantā ir noteikti pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanas termiņi atbilstoši noziedzīgu nodarījumu klasifikācijai. Ja atbilstoši noziedzīga nodarījuma klasifikācijai ir izteicies personas tiesību ierobežošanas termiņš, tad tiek atcelti personai piemērotie drošības līdzekļi un tiesību ierobežojumi uz mantu. Ja pirmstiesas kriminālprocesu pret šo personu nav iespējams pabeigt saprātīgā termiņā, tad saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 379.pantu to var izbeigt, atbrīvojot personu no kriminālatbildības.

No procesa uzsākšanas brīža līdz pēdējai tiesu instancei nereti pāriet vairāk kā gads, lai arī tiesai ir pienākums izskatīt lietas, kurās iesaistīts bērns, ārpuskārtas. Arī policijai lietas, kurās ir iesaistīts bērns, ir jāizskata ārpus kārtas, tomēr process mēdz ievilkties dažādu iemeslu dēļ;

arī civillietas un administratīvās lietas ne vienmēr tiek izskatītas paātrinātā kārtībā, ja tiek skartas bērna intereses, līdz ar to ne vienmēr tiek efektīvi ievērotas bērna tiesības. Piemēram, Administratīvā apgabaltiesa, nosakot, ka lietai jānodrošina ātrāka izskatīšana, apelācijas instances tiesas sēdi nozīmēja pēc septiņiem mēnešiem. Administratīvā rajona tiesa pieteikumu, ar kuru apstrīdēts 07.11.2008. lēmums par aprūpes tiesību atņemšanu, izskatīšanai pirmajā instancē nozīmēja uz 06.01.2010;

- 4) Pratināšana - Kriminālprocesa likums paredz, ka psihologs var savā atzinumā norādīt, ka nav pieļaujama otrreizēja bērna pratināšana, tomēr praksē visbiežāk tiesā tomēr bērns tiek atkārtoti pratināts. Pašreizējais kriminālprocesuālais regulējums tieši neierobežo bērna (gan apsūdzētā, gan cietušā vai liecinieka statusā) pratināšanas reižu skaitu, lai gan faktiski to ierobežo Kriminālprocesa likuma 152.panta ceturtā daļa. Latvijā nav specializēto tiesu, kas izskata šādus gadījumus, tomēr visiem speciālistiem, tai skaitā, tiesnešiem, prokuroriem un policijas darbiniekiem, kas strādā ar lietām, kurās ir iesaistīts bērns, ir jābūt speciāli apmācītiem darbā ar bērniem (Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta pirmā daļa).
  - 5) Advokāta pakalpojumi - valsts kā obligātus nodrošina advokāta pakalpojumus bez maksas tikai apsūdzētajiem bērniem (obligātā aizstāvība). Advokāta kā nepilngadīgās cietušās personas pārstāvja uzaicināšana nav obligāta, bet notiek pēc likumiskā pārstāvja lūguma un pēc procesa virzītāja iniciatīvas. Līdz ar to atbilstoši Tiesībsarga biroja apkopotajai informācijai cietušie bērni bieži paliek bez kvalitatīvas juridiskās palīdzības un tādējādi arī kvalitatīvas savu tiesību un likumisko interešu aizsardzības; Kriminālprocesa likuma 104.panta piektā daļa nosaka, ka ja ir apgrūtināta vai citādi nav nodrošināta nepilngadīgā tiesību un interešu aizsardzība vai iepriekš minētie nepilngadīgā cietušā pārstāvji iesniedz motivētu lūgumu, procesa virzītājs pieņem lēmumu par advokāta kā nepilngadīgās cietušās personas pārstāvja uzaicināšanu. Papildus Kriminālprocesa likuma 108. pants pieļauj cietušajam vai viņa pārstāvim savu tiesību pilnīgai realizācijai uzaicināt advokātu arī juridiskās palīdzības sniegšanai;
  - 6) Bērna interešu pārstāvība civillietās - civillietās, t.sk., lietās, kas skar bērna intereses, puses (vecāki) realizē savas procesuālās tiesības sacīkstes formā. Vairumā gadījumu puses savas tiesības realizē ar pārstāvja starpniecību. Bērna intereses faktiski netiek pārstāvētas un līdz ar to netiek nodrošinātas.
  - 7) Latvija uzskata, ka Regula Nr. 2201/2003 būtu interpretējama tādejādi, lai pēc iespējas tiktu nodrošināta bērna tiesību ievērošana. Tomēr, kā rāda Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) prakse, pašreizējie Regulas Nr. 2201/2003 noteikumi to nepieļauj.
- 4. *Kādas konkrētas iniciatīvas jūs ieteiktu, lai padarītu tiesu sistēmas bērniem draudzīgākas? Vai uzskatāt, ka ES var veicināt šo iniciatīvu īstenošanu, un, ja tā, tad kādā veidā? Kā ES var veicināt bērnu tiesību efektīvu nodrošināšanu, īpašu uzmanību pievēršot bērnu interešu ievērošanai tiesas lēmumos, kas skar tās?***

Ieteikumi, lai padarītu tiesu sistēmas bērniem draudzīgākas:

- ieviest obligātu advokāta kā nepilngadīgās cietušās personas pārstāvja piedalīšanos kriminālprocesā. Bērniem, kuru likumīgo pārstāvju mantiskais stāvoklis izslēdz iespēju samaksu par advokāta palīdzību nodrošināt no saviem līdzekļiem, kā arī bērniem, kas atrodas ārpusģimenes aprūpē, nodrošinot advokāta pakalpojumus no valsts līdzekļiem;

- civilprocesā lietās, kas saistītas ar bērna tiesībām, sacīkstes principa vietā ieviest objektīvās izmeklēšanas principu, lai prasījuma robežās noskaidrotu patiesos lietas apstākļus un panāktu bērna interesēm atbilstošu lietas izskatīšanu. Arī civilprocesā iecelt bērnam sevišķu aizbildni, ja bērna un likumiskā pārstāvja intereses ir pretrunā;
- nepieciešams veicināt speciālistu izpratni par bērna tiesībām. Speciālistiem ir jāpārzina bērna psiholoģiskās īpatnības;
- tāpat jāņem vērā starptautiskās rekomendācijas attiecībā uz bērniem, kas ir iesaistīti kriminālprocesā. Nopratināšanai ir jānotiek bērnam piemērotā, saudzējošā vidē, lai bērnam pēc iespējas mazāk nāktos tikt ar apsūdzēto. Tāpat būtu nepieciešams veikt kvalitatīvu video ierakstu pie pirmās bērna liecību sniegšanas, lai bērnam nav atkārtoti jāstāsta par notikušo; nodrošināt, ka šos videoierakstus var izmantot kā pierādījumus kriminālprocesā tiesā saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktu noteikumiem;
- cietušā bērna lietu tiesas zālē vajadzētu izskatīt bez viņa klātbūtnes, izmantojot piemērotas komunikāciju tehnoloģijas;
- izanalizēt situāciju, kāda ir dažādās ES dalībvalstīs, kā arī citās valstīs, to salīdzināt un izstrādāt vadlīnijas, rekomendācijas, kas būtu darāms, lai padarītu tiesu sistēmas bērniem draudzīgākas. Jāņem, protams, vērā, ka tam, iespējams, būtu nepieciešams arī papildu finansējums.

ES līmenī risināmi jautājumi:

- uzsākama Regulas Nr. 2201/2003 pārskatīšanas procedūra; lai uzlabotu bērnu interešu aizsardzību bērnu civiltiesiskās nolaupīšanas lietās. Komisijai būtu jāpārskata Regulas Nr. 2201/2003 piemērošana un jāiesaka nepieciešamie grozījumi bērnu tiesību aizsardzības principa efektīvai nodrošināšanai (papildus sk. 3.punktā ietverto problēmas aprakstu);
- nepieciešama vienotu rekomendāciju un standartu izstrādāšana, kā tiek veiktas kriminālprocesuālās darbības, ja cietušais ir bērns. Būtu nepieciešams noteikt, ka bērnu drīkst pratināt tikai speciālā nopratināšanas telpā ar video ieraksta iespēju, lai izslēgtu atkārtotu kontaktēšanos ar varmāku un atkārtotu nopratināšanu; ES rīcība šajos jautājumos ir nepieciešama, jo dalībvalstis reģionālā un vietējā līmenī vienas pašas nevar pilnībā sasniegt efektīvas bērnu tiesību aizsardzības mērķi. Kopīgas juridiskās definīcijas ļaus veicināt kopīgu noderīgu datu un pieredzes apmaiņu, kā arī šo datu salīdzināšanu un atvieglot starptautisko sadarbību, kā arī uzlabos cietušo bērnu aizsardzību.

5. *Vai zināt par labu praksi, iniciatīvām, programmām (tostarp par apmācības programmām) vai līdzekļiem, kuru izmantošana var veicināt bērnu īpašo tiesību, interešu un vajadzību ievērošanu tiesu sistēmās? Vai zināt par šajā jomā īstenotām pārrobežu iniciatīvām (piemēram, sadarbība ar organizācijām citās dalībvalstīs vai dalība kopprojektos, labas prakses apmaiņa utt.)?*

Ļoti pozitīvi vērtējama policijas prakse, izmantojot iespēju veikt bērna liecību videoierakstus izmeklēšanas gaitā, it īpaši, ja ir aizdomas, ka pret bērnu ir izdarīts dzimumnoziegums. Tādējādi bērnam nav atkārtoti jāizdzīvo iepriekš notikušais, veicinot bērna ātrāku rehabilitāciju.

Tieslietu ministrija sadarbībā ar nodibinājumu „Latvijas Tiesnešu mācību centrs” katru gadu organizē tiesnešu mācības. Šajās mācībās piedalās tiesneši, kuri skata dažādu kategoriju lietas. Mācību programmu tiesnešiem izstrādā vadošie civiltiesību, krimināltiesību, administratīvo un starptautisko tiesību eksperti – gan praktiķi, gan teorētiķi. Līdz ar to mācību programmā tiek iekļauti ne tikai vispārīgi, bet arī aktuāli tiesību jautājumi. Tāpat neatņemama mācību procesa sastāvdaļa ir kāzusu risināšana, diskusijas par dažādām aktuālām

tēmām un problēmjaudājumiem. Līdz ar to mācību procesa ietvaros ir iespējams diskutēt par konkrētajā laika periodā būtiskiem un aktuāliem jautājumiem. Tā kā mācību mērķis ir papildināt tiesnešu zināšanas par praksē aktuāliem jautājumiem, katru gadu mācību programma tiek aktualizēta un papildināta.

Uzskatām, ka Eiropas Savienības finansētās programmas bērnu tiesību aizsardzības jomā sniedz nozīmīgu ieguldījumu bērnu īpašo tiesību, interešu un vajadzību ievērošanā tiesu sistēmās. AGIS programmas (strukturprogramma attiecībā uz policejisko un tiesisko sadarbību krimināllietās) projekta ietvaros tika organizēts seminārs par bērnu tiesību aizsardzību „Working together to protect children – Better handling of cases of child abuse and the opportunities of prevention”. ES rīcības programmas DAPHNE (programma, kas veidota, lai veicinātu un nostiprinātu dalībvalstu organizāciju sadarbību cīņā ar vardarbību pret bērniem, jauniešiem un sievietēm) ietvaros organizēts apmācību seminārs „Victim Identification project”.

Divgadu sadarbības līguma ar Pasaules Veselības organizāciju ietvaros, piedaloties Pasaules Veselības organizācijas speciālistiem, lai veicinātu starpinstitūciju sadarbību vardarbības ģimenē profilakses jomā 2009.gada 8.-9. jūnijā ar PVO un Ziemeļvalstu Ministru padomes atbalstu, notika Baltijas-Ziemeļvalstu konference „Veselības sektora loma multisektoriālās sadarbības vecināšanā vardarbības ģimenē mazināšanai”. Konferencē piedalījās 95 dalībnieki no 13 Eiropas reģiona valstīm, kas pārstāvēja dažādus ģimenes vardarbība profilaksē iesaistītos sektorus – lēmuma pieņēmējus, tiesībsargājošo institūciju, veselības aizsardzības sektora, pašvaldību un nevalstiskā sektora pārstāvjus. Konferencē arī piedalījās vairāku Eiropas valstu jaunie žurnālisti, kam tika organizēta diskusija par ģimenes vardarbības gadījumu atspoguļošanu plašsaziņas līdzekļos.

Papildus sk. 8.jautājumu.

6. *Bērni var piedalīties tiesas procesos kā neaizsargāti liecinieki vai upuri. Vai uzskatāt, ka jāveic turpmākie pasākumi, lai ievērotu bērnu vajadzības un tiesības šajos apstākļos? Vai pastāv juridiskie un praktiskie pasākumi, kuru izmantošana ļauj izvairīties no vairākkārtējām nopratināšanām tiesas procesos un samazināt negatīvu pieredzi, ko bērni gūst, ja viņi tiek iesaistīti tiesas procesos?*

Pašreizējais kriminālprocesuālais regulējums Latvijas Republikā paredz, ka nepilngadīgo, kurš nav sasniedzis 14 gadu vecumu, vai pēc izmeklēšanas darbības veicēja ieskata jebkuru nepilngadīgo pratina pedagoga vai tāda speciālista klātbūtnē, kas apmācīts psihologa darbam ar bērniem kriminālprocesā. Ja psihologs norāda procesa virzītājam, ka 14 gadus nenasniegušās personas psihei vai tāda nepilngadīgā psihei, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai seksuālās izmantošanas, var kaitēt tieša pratināšana, to var izdarīt ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Šādos gadījumos cietušais neredz procesa virzītāju, kurš veic pratināšanu un citas klātesošās personas (piemēram, apsūdzēto, ja pratināšana tiek veikta iztiesāšanas laikā), un nedzird viņa uzdotos jautājumus. Persona, kas veic pratināšanu, savus jautājumus uzdot psihologam, kurš nepieciešamības gadījumā tos formulē nepilngadīgā uztverei un psihei pieņemamā formā, un tikai pēc tam uzdod nepilngadīgajam. Ja nepilngadīgo cietušo nav iespējams pratināt iztiesāšanas laikā ne tieši, ne ar psihologa starpniecību, tad viņu tiesas sēdē var arī nepratināt. Saņemot tiesas akceptu, viņa pirmstiesas izmeklēšanas laikā dotās liecības tiek nolasītas tiesas zālē. Līdz ar to, tiesnesis, izlemjot jautājumu par bērna uzaicināšanu vai neuzaicināšanu sniegt liecību, pēc iespējas ņem vērā bērna vislabākās intereses.

Juridiskie un praktiskie pasākumi, kuru izmantošana ļauj samazināt negatīvu pieredzi, ko bērni gūst, ja viņi tiek iesaistīti tiesas procesos, pastāv civilprocesā un administratīvajā procesā. Bērni civillietās un administratīvajās lietās netiek aicināti uz tiesas sēdi. Bērna viedokli izskatāmajā jautājumā noskaidro un iesniedz tiesā bāriņtiesa. Civillietās un administratīvajās lietās bērna intereses pārstāv likumiskie pārstāvji (vecāki, aizbildnis), bet gadījumā, ja bērna un aizbildņa intereses ir pretrunā, administratīvā tiesa uzliek pienākumu bāriņtiesai iecelt bērnam sevišķu aizbildi viņa interešu pārstāvēšanai tiesas sēdē.

Kriminālprocesā cietušā nepilngadīgā pārstāvība tiek īstenota plašāk. Cietušo nepilngadīgo uz Kriminālprocesa likuma 104.panta otrās daļas pamata pārstāv: māte, tēvs vai aizbildnis; viens no vecvecākiem, pilngadīgs brālis vai pilngadīga māsa, ja nepilngadīgais dzīvojis kopā ar kādu no viņiem un attiecīgais tuvinieks par nepilngadīgo rūpējies; bērnu tiesību aizsardzības institūcijas pārstāvis; tādas nevalstiskās organizācijas pārstāvis, kura veic bērnu tiesību aizsardzības funkciju. Visas cietušā tiesības pilnībā pieder viņa pārstāvim un cietušais patstāvīgi tās īstenot nevar, izņemot nepilngadīgā tiesības sniegt liecību un izteikt savu viedokli. Ja ir apgrūtināta vai citādi nav nodrošināta nepilngadīgā tiesību un interešu aizsardzība vai iepriekš minētie nepilngadīgā cietušā pārstāvji iesniedz motivētu lūgumu, procesa virzītājs pieņem lēmumu par advokāta kā nepilngadīgās cietušās personas pārstāvja uzaicināšanu.

Nopratināšanām tiesas procesos cietušā bērna uzklauššana būtu jāveic īpaši apmācītam speciālistam, savukārt, ja nepieciešams bērnu uzklaušīt vairākkārt, būtu vēlams, lai to veiktu vienas un tās pašas personas.

Latvijas nacionālajā normatīvajā regulējumā paredzēta iespēja izvairīties no atkārtotas nopratināšanas, ja tā kaitē nepilngadīgajam, kā arī ir paredzēti papildu nosacījumi attiecībā uz procesuālu darbību veikšanu, kas ļauj samazināt negatīvo pieredzi, kuru nepilngadīgais gūst kriminālprocesa laikā. Kriminālprocesa likuma 153.pantā atrunāts, ka, ja psihologs uzskata, ka 14 gadus nenasniegušās personas psihei vai tāda nepilngadīgā psihei, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai seksuālās izmantošanas, var kaitēt tieša pratināšana, to var izdarīt ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Procesā virzītājs (tiesa) un citas viņa pieaicinātās personas atrodas citā telpā, kur tehniskie līdzekļi nodrošina to, ka var dzirdēt un redzēt pratināmo personu un psihologu. Pratināmais kopā ar psihologu atrodas telpā, kura piemērota sarunai ar nepilngadīgo un kurā tehniski nodrošināts, ka procesa virzītāja uzdotos jautājumus dzird tikai psihologs. Ja izmeklētājs vai prokurors šādai pratināšanas kārtībai nepiekrīt, tieša pratināšana tiesā var tikt veikta tikai ar tiesas lēmumu. Turklāt, ja attiecībā uz iepriekš minētajiem nepilngadīgajiem psihologs norāda, ka tiem var kaitēt atkārtota tieša pratināšana, arī tā var tikt izdarīta tikai ar tiesas lēmumu.

Nemot vērā visu iepriekš minēto, uzskatām, ka šā brīža Latvijas nacionālais normatīvais regulējums paredz pietiekamu bērnu tiesību aizsardzību kriminālprocesā. Tomēr ir atbalstāma minimālo standartu pārvērtēšana un noteikšana Eiropas Savienības līmenī.

Uzskatām, ka jebkurā situācijā var veikt papildu uzlabojumus, līdz ar to būtu nepieciešams izvērtēt iespējas pilnveidot tiesas procesu, lai ievērotu bērnu vajadzības un tiesības pratināšanā. Iestādēm un tiesām ir jāveic viss nepieciešamais, lai nodrošinātu starptautiskajos cilvēktiesību aktos un valstu konstitūcijās un likumos garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu, primāri ievērojot bērnu tiesības un intereses.

Turpmāki pasākumi būtu jāveic tehnisko līdzekļu izmantošanas ieviešanā. Papildus sk. atbildes uz 4.jautājumu.

7. *Vai tehnoloģisko līdzekļu izmantošana (videokonference, videoierakstīšana, sūdzību iesniegšana tiešsaistē utt.) ir būtiska, lai veicinātu bērnu piekļuvi tiesu sistēmām vai nodrošinātu labāku aizsardzību tiesas procesā? Vai šajā saistībā varat minēt labas prakses piemērus?*

Neapšaubāmi, ka tehnisko līdzekļu izmantošana ir būtiska, lai veicinātu bērnu piekļuvi tiesu sistēmām vai nodrošinātu labāku aizsardzību tiesas procesā. Diemžēl Latvijā šī prakse vēl nav pietiekoši attīstīta un nereti kriminālprocesā bērnam pašam klātienē ir jāpiedalās tiesas procesā. Piemēram, nopratinot bērnu ar videokonferences starpniecību, bērns netiek pakļauts tik lielām psiholoģiskām ciešanām, kā satiekot noziedzīga nodarījuma izdarītāju klātienē tiesas zālē. Tādējādi tehnoloģisko līdzekļu izmantošana ļautu cietušā bērna lietu tiesas zālē izskatīt bez viņa klātbūtnes, izmantojot piemērotas komunikāciju tehnoloģijas. Kriminālizmeklēšanā cietušā bērna vai, attiecīgā gadījumā, bērna kā liecinieka uzklaušāšanu var ierakstīt videolentē un nodrošināt, ka šos videoierakstus var izmantot kā pierādījumus kriminālprocesā tiesā saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktu noteikumiem.

Vienlaikus, lai nodrošinātu bērnu tiesību labāku aizsardzību tiesvedības procesā, būtu izvērtējamas bērna spējas, fiziskais un emocionālais stāvoklis, tajā piedalīties, piemēram, sniegt liecību ar videokonferences starpniecību. Tehnoloģisko līdzekļu izmantošana var nodrošināt bērnu tiesību labāku aizsardzību kriminālprocesā, tā, piemēram, Latvijā, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153.panta pirmo un otro daļu nepilngadīgas personas pratināšana var notikt ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Tādējādi tiek nodrošināta bērnu interešu aizsardzība, procesuālas darbības veicot apstākļos, kas pēc iespējas maksimāli ļauj izvairīties no negatīvu pārdzīvojumu, psihisku traumu radīšanas bērnam.

8. *Vai uzskatāt, ka dalībvalstu tiesu sistēmās nodarbinātās personas ir atbilstoši apmācītas, lai risinātu jautājumus par bērnu tiesībām un vajadzībām tiesas procesos un lēmumu pieņemšanu? Ja neuzskatāt, lūdzu, uzskaitiet un aprakstiet īpašas vajadzības.*

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta pirmo daļu valstij ir pienākums nodrošināt, lai lietas, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, visās valsts un pašvaldību institūcijās izskatītu speciālisti, kuriem ir speciālas zināšanas šajā jomā. Šajā ziņā nav pieļaujamas atkāpes ne vienas institūcijas darbiniekiem, jo prasība pēc speciālām zināšanām ir saistoša visiem – gan pašvaldību, gan Valsts policijas, gan prokuratūras, gan tiesas darbiniekiem. Minētā prasība ir attiecināma ne tikai uz lietām, kurās iesaistīti no vardarbības cietušie bērni, bet arī uz lietām, kurās ir nepilngadīgie likumpārkāpēji un citās lietās, kur ir iesaistīts bērns.

Tomēr joprojām ne visi speciālisti apguvuši šādas speciālās zināšanas un saņēmuši par to apliecību par mācību programmas apgūšanu. Speciālā apmācība būtu nepieciešama tiesnešiem, īpaši tā būtu nepieciešama policijas darbiniekiem un prokuroriem, jo daudzi minēto iestāžu darbinieki speciālās zināšanas nav apguvuši. Speciālistiem ir jāpārzina gan bērna psiholoģiskās īpatnības, gan juridiskie aspekti. Tāpat jāņem vērā starptautiskās rekomendācijas attiecībā uz bērniem, kas ir iesaistīti kādā no tiesas procesiem.

Ikgadējās valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai ietvaros 2010.gadā tiek apmācīti tiesneši (paredzēts apmācīt vismaz 250 tiesnešus un tiesnešu palīgus). Vienlaikus paredzēts apmācīt vismaz 1 000 sociālo dienestu darbiniekus, bāriņtiesu darbiniekus, pašvaldības policijas darbiniekus, Valsts policijas iestāžu darbiniekus un prokuratūras

darbiniekus. Arī iepriekšējos gados ir tikušas organizētas speciālistu (policijas, sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistu) apmācības.

Valsts budžeta iespēju robežās tiek turpināta arī cita veida aktivitātes speciālistu zināšanu pilnveides jomā (nodibinājuma „Centrs Dardedze” OAK fonda finansētā projekta ietvaros līdz 2012.gadam sešām Valsts policijas amatpersonu grupām (viena grupa - 12 cilvēki) organizē mācības „Nepilngadīgo nopratināšana”, mērķauditorija – Valsts policijas amatpersonas, kuras veic vardarbībā cietušu bērnu nopratināšanu; 2010.gadā plānots apmācīt 24 policijas amatpersonas). Vienlaikus tiek izstrādāti dažādi izglītojoši materiāli, kas veicina speciālistu zināšanu pilnveidi par rīcību, ja konstatēta vardarbība pret bērnu (speciālistiem izplatīts Pasaules Veselības organizācijas izstrādātais apmācību modulis ievainojumu un vardarbības profilakses jomā, izstrādāti ieteikumi speciālistiem par rīcību, ja konstatēta vardarbība izglītības iestādē, apmācīti speciālisti, kā arī paši bērni par miermīlīgu konfliktu risināšanai izglītības iestādē). Izstrādāti mācību materiāli, lai aizsargātu sievietes no vardarbības ģimenē, kas netiešā veidā arī uzlabo ģimenē dzīvojoša bērna – vardarbības ģimenē liecinieka – aizsardzību (2010.gadā ir izstrādāts padziļināts apmācību kurss reproduktīvās veselības speciālistiem par vardarbību ģimenē pret sievieti un par cietušās pacientes izmeklēšanu un palīdzības sniegšanu; mācību programma ir integrēta jau vairākās izglītības iestādēs).

Piemēram, prokurori tiek iesaistīti dažādos apmācību pasākumos ar ģenerālprokurora rakstisku rīkojumu vai pavēli, tai skaitā tematiskajos semināros un mācību pasākumos bērnu tiesību aizsardzības jomā. Bērnu tiesību aizsardzības aspekti tiešā vai netiešā veidā tiek skarti arī, piemēram, tematiskajos semināros par cilvēku tirdzniecības problēmām, saistībā ar noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret tikumību un dzimumneaizskaramību.

Papildus sk. 5.jautājumu.

Vienlaikus informējam, ka pašreiz spēkā esošais kriminālprocesuālais regulējums Latvijas Republikā neprasa prokuroru īpašu specializāciju tādu lietu izmeklēšanā, kurās iesaistīti bērni gan apsūdzētā, gan cietušā vai liecinieka statusā. Šāda profesionālās specializācijas prasība nav izvirzīta arī tiesnešiem.

Uzskatām, ka noteikta veida papildus zināšanas un prasmes attiecībā par kontaktēšanos ar bērniem palīdz tiesību aizsardzības iestāžu darbiniekiem pildīt savus profesionālos pienākumus, kā tas būtu nepieciešams. Nepieciešamību pēc atbilstošas apmācības, lai izskatītu noteiktu lietu kategorijas, apgrūtina realizēt nepietiekamais finansējums, kas ir paredzēts šim nolūkam. Lai uzlabotu zināšanas un kapacitāti bērnu tiesību jomā, jāuzlabo apmācību pieejamība speciālistiem, kuri izskata lietas, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību.

Tiesiskuma politika, kas nodrošina bērnu tiesības

9. *Sprīžot pēc personīgās pieredzes, kā bērnu intereses tiek ņemtas vērā, izmantojot ģimenes lietu mediatora palīdzību? Kuras iniciatīvas, jūsuprāt, Eiropas Savienībai būtu jāīsteno, lai dalībvalstu starpā atbalsētu mediāciju ģimenes lietās?*

Ņemot vērā nesamērīgi ilgos lietu izskatīšanas termiņus tiesā, mediācija kā konfliktu risināšanas process, kas ir kā papildinājums un reizē arī alternatīva tiesas procesam, nodrošina bērna intereses uz ātru lietas izskatīšanu. Latvijā ir izstrādāta un pieņemta koncepcija „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā”, kas paredz pakāpenisku mediācijas

modeļu (tīrā mediācija, tiesas atvasinātā mediācija un tiesas un integrētā mediācija³) ieviešanu. Pašlaik veiksmīgi darbojas tīrā mediācija – mediācijas jomā aktīvi darbojas vairākas nevalstiskās organizācijas (biedrība „Mediācija un ADR”, biedrība „Integrācija sabiedrībā”, biedrība „Latvijas Zvērināto Mediatoru Asociācija”, biedrība „Integrētā mediācija Latvijā” un citas). No biedrību sniegtajiem datiem izriet, ka mediatori mediāciju lielākoties veic strīdos, kas izriet no civiltiesiskajām attiecībām, galvenokārt ģimenes strīdos. Attiecībā uz mediācijas procesa iznākumu civiltiesiskos strīdos norādāms, ka atbilstoši biedrību iesniegtajai vidējai statistikai vienošanās panākta 65-75% no mediācijas lietām.

Patlaban mediācijas pakalpojumus bērnu tiesību aizsardzības jautājumos Rīgas pilsētas iedzīvotājiem bez maksas sniedz arī Rīgas bāriņtiesa. Mediācijas pakalpojumus ģimenēm par samaksu piedāvā nevalstiskās organizācijas

(<http://www.skalbes.lv/?lp=2&id=23&lang=lv>). Bērnu un ģimenes lietu ministrija (no 2009.gada 1.jūlija – Labklājības ministrija bērnu un ģimenes politikas jomā) 2007.gadā pilotprojekta ietvaros nodrošināta bezmaksas mediācijas pakalpojumu pieejamība ģimenēm un pāriem Rīgā, savukārt 2008.gadā šādi pakalpojumi nodrošināti arī Latvijas reģionos (Aizkrauklē, Daugavpilī un Talsos). Minētās koncepcijas „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā” ieviešanai apstiprināts pasākumu plāns „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā” īstenošanai 2010.-2012.gadam. Lai ieviestu minētos mediācijas modeļus, paredzēts tiesiskā regulējuma pilnveidošana, normatīvi reglamentējot mediācijas kārtību, tiesnešu apmācības, informācijas sistēmas pilnveide.

10. Eiropas Savienība apsver iespēju pievērsties problēmām, ar ko ES pilsoņi saskaras citās dalībvalstīs saistībā ar viņu civilstāvokli (piemēram, dzimšanu, vārdu, alimentu maksāšanu, adopciju utt.) apliecinājumiem dokumentiem. Kad pilsoņiem jāizmanto iepriekš minētie dokumenti citā dalībvalstī, viņiem bieži jāievēro dokumentu tulkošanas vai autentiskuma apliecināšanas prasības, kuru izpilde var būt dārga un laikietilpīga. Kā, jūsuprāt, var uzlabot situāciju?

Dokumentu, kas izdoti vienā ES dalībvalstī un paredzēti izmantošanai citā dalībvalstī, legalizācijas prasības atcelšanu jau paredz Briseles 1987. gada 25. maija Konvencija par dokumentu legalizācijas atcelšanu Eiropas Kopienas dalībvalstu starpā (Convention Abolishing the Legalization of Documents Between the Member States of the European Communities). Konvencija šobrīd nav spēkā, jo to nav ratificējis pietiekams skaits dalībvalstu (konvencijas 6.2 pants). Šobrīd konvenciju pagaidu kārtībā piemēro 5 ES dalībvalstis – Dānijas Karaliste, Itālijas Republika, Francijas Republika, Beļģijas Karaliste un Īrijas Republika - dokumentu legalizācijas prasība ir atcelta šo valstu starpā. Tuvākajā laikā arī Latvijā konvencija tiks piemērota pagaidu kārtībā.

Latvija jau 2004.gada 1.maijā ir pievienojusies un ratificējusi 1987.gada 25.maija Konvenciju par dokumentu legalizācijas atcelšanu Eiropas Kopienas dalībvalstu starpā. Konvencijas ratifikācija no pārējo dalībvalstu puses varētu būt solis civilstāvokli apliecinājošu dokumentu savstarpējās atzīšanas jautājumu risināšanas virzienā. Attiecībā uz šo jautājumu rīcībai būtu

³ Mediācijas veidi:

tīrā mediācija - veic mediators ārpus tiesas procesa; pašorganizācijas modelis - mediatoru starpā pastāv brīva konkurence, kas citstarp nosaka arī mediācijas pakalpojuma kvalitātes standartus;

tiesas atvasinātā mediācija - mediāciju veic sertificēts mediators pēc tiesas (tiesneša) ierosinājuma, tiesvedība uz mediācijas procesa laiku tiek apturēta;

tiesas mediācija - tiesas procesa ietvaros veic tiesas mediators (tiesnesis, tiesas darbinieks vai cits subjekts), ja mediāciju veic tiesnesis, tas neskata attiecīgo lietu pēc būtības);

integrētā mediācija - tiesas tiesvedības procesā mēģina rast iespēju pušu sadarbībai, izmantojot un savstarpēji kombinējot tiesvedības procesa un mediācijas procesa iezīmes.

jābūt saskaņotai ar Stokholmas programmas īstenošanas rīcības plānā (2010.gada 20.aprīlis, COM(2010) 171) noteikto, ka Komisija 2013.gadā plāno nākt klajā ar tiesību akta priekšlikumu dokumentu legalizācijas formalitāšu likvidēšanai starp dalībvalstīm.

11. *Ilgtermiņā tiek apsvērta iespēja pievērsties civilstāvokli apliecinošo dokumentu savstarpējās atzīšanas jautājumam. Tas nozīmētu, ka, piemēram, vecāku un bērnu attiecības, kas ir juridiski pamatotas un atzītas kādā dalībvalstī, tiks atzītas arī citā dalībvalstī neatkarīgi no tā, vai attiecības ir izveidotas bērna piedzimšanas vai adopcijas rezultātā. Vai uzskatīt, ka Eiropas Savienībai būtu jāveic pasākumi šajā jomā?*

Pasākumu veikšana šajā jomā jau ir noteikta Stokholmas programmas īstenošanas rīcības plānā (2010.gada 20.aprīlis, COM(2010) 171), nosakot, ka Komisija 2013.gadā plāno nākt klajā ar tiesību akta priekšlikumu par atsevišķu civilstāvokļa dokumentu (piemēram, par dzimšanu, paternitātes noteikšanu, adopciju, vārdu) savstarpēju atzīšanu. Civilstāvokļa dokumentu atzīšana ievērojami atvieglotu personu arvien pieaugošo migrāciju Eiropas Savienības tiesiskajā telpā. Vienlaikus, ņemot vērā nozīmīgās tiesiskās sekas, kas rodas no dokumentos nostiprināto attiecību automātiskas atzīšanas, tiesību akta priekšlikumā paredzami, piemēram, minimālie standarti dokumentiem, stingri drošības pasākumi, kā arī dalībvalstu sadarbības mehānisms.

12. *Ņemot vērā, ka paredzēts pārskatīt Briseles Regulu IIa (par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem), Komisija atbild uz jautājumu noteikt minimālos standartus attiecībā uz lēmumiem par vecāku atbildību. Šādu kopēju minimālo standartu noteikšanas gadījumā dalībvalstīs varētu atzīt un izpildīt citās dalībvalstīs pieņemtos lēmumus lietās par bērnu aizbildniecību bez papildu darbību veikšanas, tādējādi paātrinot galīgo lēmumu pieņemšanu lietās par bērnu aizbildniecību. Vai, spriežot pēc personīgās pieredzes, uzskatāt, ka Eiropas Savienībai būtu jānosaka minimālie standarti attiecībā uz lēmumiem par vecāku atbildību? Kādi minimālie standarti būtu jāievieš?*

Latvija atbalsta ideju par minimālo standartu attiecībā uz lēmumiem par vecāku atbildību noteikšanu. Lietās par vecāku atbildību būtu vēlams kā standartu noteikt nepieciešamību tiesā kā pierādījumu iesniegt klīniskā psihologa veiktu bērna psihoemocionālā stāvokļa un attiecību ar katru no vecākiem novērtējumu – vecāku spēju adekvāti aprūpēt bērnu atbilstoši viņa vajadzībām un vecuma īpatnībām.

Paātrināta galīgo lēmumu pieņemšana lietās par vecāku atbildību ir būtiska bērnu tiesību aizsardzībai. Tādējādi kā viens no minimālajiem standartiem būtu apsverams termiņš, kurā nacionālajām tiesām jāpieņem galīgais lēmums lietās par bērnu aizbildniecību, lai vienlaikus veicinātu gan tiesisko noteiktību, gan bērnu tiesību aizsardzību.

Bērna viedokļa noskaidrošana jau šobrīd saskaņā ar Briseles IIbis regulas 23.panta b) apakšpunktu ir viens no spriedumu, kas saistīti ar vecāku atbildību, neatzīšanas pamatiem. Bērna uzklaušāšana lietās par vecāku atbildību ir būtisks bērna interešu nodrošināšanas priekšnoteikums. Vienlaikus bērna viedokļa noskaidrošanas mehānisms būtu atstājams dalībvalstu ziņā, jo, ņemot vērā, piemēram, bērna vecumu, attīstības pakāpi, psiholoģisko stāvokli, var būt atšķirīgi veidi bērna viedokļa noskaidrošanai (piemēram, bērna viedokļa noskaidrošana caur psihologu, tiešas pārrunas u.c.).

Papildus saistībā ar Briseles IIbis regulas pārskatīšanu uzsvērams, ka īpaši būtiski ir pārskatīt regulas noteikumus attiecībā uz Briseles IIbis regulas 41. un 42.pantā minēto apliecību izdošanu. Briseles IIbis regula, pārāk uzticoties Eiropas Savienības dalībvalstu kompetentajām iestādēm, nepieļauj situāciju, ka Eiropas Savienības dalībvalstu kompetentās iestādes dažkārt lemj savu pilsoņu interesēs vai pieļauj procesuāla rakstura kļūdas, piemērojot regulu, tādējādi nodarot kaitējumu strīdā iesaistītā bērna interesēm. Latvija uzskata, ka, pārskatot regulu, būtu stiprināmas procesuālās garantijas tam, ka bērna intereses katrā gadījumā pēc iespējas tiktu ņemtas vērā un, ja gadījumā kādas Eiropas Savienības dalībvalsts tiesa nerespektē bērna intereses, otrai iesaistītajai Eiropas Savienības dalībvalstij ir tiesības izmantot mehānismus, lai iebilstu pret izpildi.

13. Ar kādiem faktiskajiem šķēršļiem un problēmām jūs (vai jūsu organizācija) saskaraties starptautiskās lietās par bērnu adopciju (starp ES dalībvalstīm un trešām valstīm)? Ar kādiem faktiskajiem šķēršļiem un problēmām jūs (vai jūsu organizācija) saskaraties starptautiskās lietās par bērnu adopciju starp ES dalībvalstīm?

Būtiski šķēršļi un problēmas starptautiskajās lietās par bērnu adopciju starp Latviju un citām ES dalībvalstīm nav konstatētas.

Neaizsargātās bērnu grupas

14. Spriežot pēc personīgās pieredzes, kuras bērnu grupas ir vismazāk aizsargātas? Vai jums ir pieejami dati un skaitļi attiecībā uz šīm grupām?

Vismazāk aizsargāti ir bērni no sociālā riska ģimenēm (jo īpaši daudzbērnu ģimenēm, ģimenēm, kurās tikai viens no vecākiem audzina bērnus, nepilngadīgajām māmiņām), bērni, kuru vecāki devušies peļņā uz ārzemēm, bērni, kuriem ir noteikta invaliditāte, bērni, kuri ievietoti ārpusģimenes aprūpes iestādēs, bērni, kuriem pastāv risks zaudēt vecāku aprūpi, kā arī bērni, kuri izdarījuši likumpārkāpumus, bērni, kuri dzīvo lauku reģionos. Taču īpaši neaizsargāti ir tie bērni, kuri pieder pie vairākām no iepriekš nosauktajām grupām, piemēram, ja bērns ir ievietots ārpusģimenes aprūpes iestādē un ir izdarījis likumpārkāpumu.

Dati un skaitļi par šīm bērnu grupām ir publicēti Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes ikgadējā statistisko datu krājumā „Bērni Latvijā”, Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes interneta vietnē - www.csb.gov.lv. Detalizētāka informācija par atsevišķām bērnu grupām pieejama valsts statistikas pārskatu kopsavilkumos (Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijā – bez vecāku gādības palikušie bērni, ģimenes, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana; Iekšlietu ministrijas Informācijas centrā – bērni, kuri izdarījuši likumpārkāpumus, likumpārkāpumos cietušie bērni).

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2010.gada sākumā Latvijā bija 387 189 nepilngadīgas personas (0-17 gadu vecumā). Savukārt saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas sniegto informāciju 2009./2010.mācību gadā vispārizglītojošajās dienas apmācības programmās bija reģistrēti 226 034 bērni.

2009.gadā noziedzīgus nodarījumus izdarījušas 1 383 nepilngadīgas personas (Iekšlietu ministrijas Informācijas centra dati). Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. pantu profilaktiskajā uzskaitē tika uzņemti 1 281 un atskaites perioda beigās Valsts policijas kārtības policijas nepilngadīgo lietu inspektoru uzskaitē atradās 1 815 nepilngadīgie likumpārkāpēji. Sistemātiski, patvaļīgi dzīvesvietu atstājušas 342 nepilngadīgas personas. 464 nepilngadīgām personām par krimināllikumā paredzētiem noziedzīgiem nodarījumiem tika piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi. Administratīvajām komisijām nosūtītas 98

administratīvā pārkāpuma lietas par nepilngadīgo izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem. Sastādīti 2 467 administratīvo pārkāpumu protokoli nepilngadīgajiem (Valsts policijas pārskats par nepilngadīgo noziedzību un stāvokli ceļu satiksmē 2009.gada 12 mēnešos).

Vienlaikus 2009.gadā noziedzīgos nodarījumos cietuši 1 238 nepilngadīgie, tai skaitā – 154 bērni cietuši no cietsirdības un vardarbības (Krimināllikuma 174.pants), 171 bērns cietis no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību (Krimināllikuma XVI nodaļa), 82 bērni cietuši noziedzīgos nodarījumos, kas saistīti ar tīšu miesas bojājumu nodarīšanu (Krimināllikuma XIII nodaļa), savukārt 311 bērni cietuši no zādzībām vai laupīšanas (Krimināllikuma XVIII nodaļa) – Iekšlietu ministrijas Informācijas centra dati. Saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 173.pantu (bērna aprūpes pienākumu nepildīšana) tika sastādīti 1 811, pēc 172. 2 panta (fiziska un emocionāla vardarbība pret bērnu) – 75, pēc 172. 4 panta (bērna atstāšana bez uzraudzības) – 49 administratīvo pārkāpumu protokoli (Valsts policijas pārskats par nepilngadīgo noziedzību un stāvokli ceļu satiksmē 2009.gada 12 mēnešos).

2009.gadā no valsts budžeta apmaksātu sociālo rehabilitāciju kopumā saņēma 2 025 bērni, no tiem dzīvesvietā – 1 209 un institūcijās – 816 bērni (Labklājības ministrijas statistika). Ārpusģimenes aprūpes pakalpojumi (pie aizbildņa, audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē – ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās bērniem) 2009.gada beigās tika nodrošināti 8 714 bērniem. Bāriņtiesas informējušas pašvaldības sociālos dienestus vai citas atbildīgās institūcijas par 2 300 ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana, šajās ģimenēs dzīvoja 3 916 bērni. Bērnu aprūpes tiesības tikušas atņemtas 1 657 bērnu vecākiem, savukārt aizgādības tiesības atņemtas 744 bērnu vecākiem (Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas statistika).

15. *Kādi pasākumi tiek īstenoti jūsu organizācijā attiecībā uz neaizsargātajām bērnu grupām? Ar kādiem faktiskajiem šķēršļiem un problēmām jūs saskaraties, izstrādājot pasākumus neaizsargāto bērnu grupu aizsardzības veicināšanai?*

Bērnu (persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu) tiesību aizsardzības sistēmu un tās darbības tiesiskos principus valstī regulē Bērnu tiesību aizsardzības likums (2.panta otrā daļa). Bērnu tiesību aizsardzības sistēmā ietilpst pašvaldību sociālie dienesti, izglītības, ārstniecības, sociālās aprūpes iestādes, policija, prokuratūra, tiesa, kā arī citas iestādes, kuru kompetence noteikta Bērnu tiesību aizsardzības likumā, kā arī citos normatīvajos aktos (Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.panta pirmā daļa, X. nodaļa).

No minēto institūciju sadarbības efektivitātes ir viens no priekšnosacījumiem bērnu tiesību aizsardzības sistēmas kvalitatīvai funkcionēšanai valstī.

Pasākumi bērniem, kuriem nepieciešams īpašs atbalsts (sk. iepriekš mērķa grupu uzskaitījumu) tiek nodrošināts katrā no politikas jomām (izglītība, veselība, sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība, tiesību aizsardzība u.c.), ņemot vērā mērķa grupas vajadzības un valsts budžeta iespējas (ja atbalsta pasākuma ieviešanai nepieciešami papildu finansējums).

Valstiskā līmenī centrālā bērnu tiesību aizsardzības institūcija ir Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.1 pants; Labklājības ministrijas padotības iestāde), kuras uzdevums ir uzraudzīt bērnu tiesību ievērošanu, sniegt metodisko palīdzību, kā arī īstenot izglītojošus un informatīvus pasākumus.

Inspekcija uzraudzības jomā īsteno šādas galvenās aktivitātes: bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes institūcijās, bez vecāku gādības palikušo bērnu lietu pārbaudes, publisko sporta un izklaides vietu pārbaudes, bāriņtiesu lietvedībā esošo bērnu un citu rīcībnespējīgo personu lietu pārbaudes. Inspekcija ir pilnvarota izskatīt administratīvo pārkāpumu lietas bērnu tiesību aizsardzības noteikumu pārkāpumiem (par fizisku vai emocionālo vardarbību pret bērnu, ko izdarījušas institūciju amatpersonas vai darbinieki un par bērnu nelikumīgu iesaistīšanu pasākumos). Citu administratīvo pārkāpumu izskatīšana piekritīga attiecīgo nozari uzraugošajai institūcijai (Izglītības kvalitātes valsts dienests – izglītības jomā, Veselības inspekcija – veselības jomā, sociālo pakalpojumu jomā – Labklājības ministrija; pašvaldības administratīvās komisijas, pašvaldības policija, Valsts policijas iestādes u.c.).

Vienlaikus inspekcija organizē atbalsta pasākumus bērniem un ģimenēm šādos galvenajos virzienos. Inspekcija nodrošina Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa (116111 – Eiropas Savienības saskaņotais pakalpojums ar sociālo vērtību „Bērnu uzticības tālrunis”) darbību, kura pamata funkcija ir sniegt bērniem, kuri nonākuši krīzes situācijā, psiholoģisku atbalstu. Inspekcija īsteno informatīvus pasākumus vecākiem, bērniem un bērniem problēmsituāciju risināšanā, organizē atbalsta pasākumi audžuģimenēm, adoptētājiem, viesģimenēm un aizbildņiem. Vienlaikus inspekcija sniedz metodisko palīdzību institūcijām un speciālistiem.

Bērnu tiesību aizsardzība pašvaldībā nodrošina bāriņtiesa, kura uzrauga bērnu tiesību ievērošanu ģimenē un aizgādības tiesību īstenošanu, risina ģimenes strīdus, ja bērns cieš no vardarbības ģimenē vai vecāku nolaidības, bāriņtiesa izlemj jautājumu par bērna ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa, audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē.

Atkarībā no konkrētās jomas (kriminālprocess, administratīvo pārkāpumu izskatīšanas process, administratīvais process, civilprocess) bērnu tiesību aizsardzību ir pienākums nodrošināt citām valsts un pašvaldību institūcijām un amatpersonām (tiesībsargs, Ģenerālprokuratūra, Valsts probācijas dienests, Ieslodzījuma vietu pārvalde, Valsts policija, pašvaldības policija, pašvaldības sociālais dienests u.c.).

Nozīmīga loma bērnu tiesību ievērošanas uzraudzībā ir tiesībsargam – neatkarīgai un vienīgi likumam pakļautai Saeimas ievēlētai amatpersonai. Tiesībsargs katru gadu izvērza konkrētas prioritātes bērnu tiesību jomā. 2010.gadā īpaša uzmanība tiek pievērsta bērnu, kas atrodas ieslodzījuma vietās, tiesību nodrošināšanai. Tiesībsargs veic regulāras pārbaudes vizītes attiecīgajās iestādēs, veic speciālistu izglītošanu, kuru kompetencē ir darbs ar attiecīgajām bērnu grupām, sniedz individuālās konsultācijas gan bērniem, gan viņu vecākiem, kā arī speciālistiem.

Kā atsevišķus faktiskus šķēršļus un problēmas, izstrādājot pasākumus neaizsargāto bērnu grupu aizsardzības veicināšanai, var izdalīt: finanšu trūkumu aktivitāšu organizēšanai un īstenošanai, speciālistu (sadarbības partneru) izpratnes trūkumu par zināšanu par cilvēktiesībām nozīmīgumu bērna dzīvē, kā arī atsevišķu speciālistu motivācijas trūkumu. Tāpat kā būtisku problēmu var minēt sabiedrībā valdošos stereotipus. Tādējādi sabiedrībā neveidojas diskusija par dažādiem būtiskiem bērnu tiesību jautājumiem un saglabājas skepse pret pasākumiem, kuru laikā padziļināti tiek aplūkoti atsevišķi bērnu tiesību jautājumi.

Būtu lietderīgi nodrošināt publisku pieeju dalībvalstu nacionālajiem normatīvajiem aktiem – krimināllikumiem un kriminālprocesa likumiem – angļu valodā, kas atvieglotu nepieciešamās informācijas ieguvu par normatīvo regulējumu citās valstīs.

Papildus sk. 19.punktu.

16. Vai zināt par labu praksi, iniciatīvām vai programmām, kas veicina neaizsargātāko bērnu grupu aizsardzību? Vai zināt par šajā jomā īstenotām pārrobežu iniciatīvām (piemēram, sadarbība ar organizācijām citās dalībvalstīs vai dalība kopprojektos, labas prakses apmaiņa utt.)?

Informācijas sistēmas izveide nepilngadīgo personu atbalstam. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs 2009.gada 8.decembrī ir noslēdzis Granta līgumu par projektu „Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas izveide” (projekta ieviešanas termiņš – 2012.gadsa 1.ceturksnis). Projekta mērķis ir izveidot vienotu informācijas sistēmu datu apstrādei par riska grupā iekļautajām nepilngadīgām personām (piem., nepilngadīgie, kas izdarījuši nodarījumus, par kuriem paredzēta kriminālatbildība, klaiņo, dzīvo sociāli nelabvēlīgos vai bīstamos apstākļos), tādējādi nodrošinot ātru informācijas apmaiņu un sadarbību nepilngadīgo personu noziedzības novēršanai. Projekta ietvaros plānotas šādas galvenās aktivitātes: veikt esošās situācijas analīzi nacionālajā un partneriestāžu līmenī, izstrādāt tiesību aktu, kas reglamentēs ar datu bāzes darbību un datu apmaiņu saistītos jautājumus, nodrošināt statistisko atskaišu projektēšanu, izstrādi un integrēšanu datu noliktavā. Īstenojot projektu, tiks nodrošināta informācijas apmaiņa, operatīva reaģēšana un sadarbība nacionālajā, Eiropas Savienības dalībvalstu un starptautisko iestāžu līmenī, veicināta bērnu tiesību ievērošana un bērnu pornogrāfijas upuru identificēšana. Plānots, ka aptuveni 4500 lietotājiem visā valstī tiks piešķirtas tiešsaistes piekļuves tiesības informācijas sistēmai un, ka aptuveni 200 valsts/pašvaldības iestādēm tiks nodrošinātas iespējas apmainīties ar informāciju sistēmas ietvaros.

Ar valsts finansiālu atbalstu Cēsu pašvaldībā laikā no 2008.līdz 2010.gadam tiek īstenots pilotprojekts „Roku rokā bērnu atbalstam”, lai attīstītu elektronisku izglītojamo uzvedības uzskaites sistēmu (elektroniskā žurnāla ietvaros). Tādējādi tiek veicināta dienestu efektīvāka sadarbība, informācijas apmaiņa un savlaicīga rīcība, risinot konkrēto bērna problēmu (klaiņošana, skolas neapmeklēšana, devianta uzvedība). Vienlaikus tiek veicināta vecāku iesaistīšana bērnu audzināšanā un bērna uzvedības problēmu risināšanā.

Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgu nodarījumu programma. Apstiprināts politikas plānošanas dokuments – Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgu nodarījumu programma 2009.–2011.gadam (apstiprināts ar Ministru kabineta 2009.gada 3.septembra rīkojumu Nr.605). Pienākums valdībai šādu politikas plānošanas dokumentu regulāri izstrādāt nostiprināts Bērnu tiesību aizsardzības likumā (61.panta 5.punkts). Programmas ietvaros tiek īstenoti speciālistu izglītošanas un apmācības pasākumi, regulāri tiek veikta situācijas analīze, tiek veicināti pasākumi, lai novērstu nepilngadīgo izdarīto noziedzīgu nodarījumu recidīvu, tiek nodrošināti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi bērniem, kuri cietuši no prettiesiskām darbībām, bērniem, kuriem izveidojusies atkarība no narkotiskajām, toksiskajām vai citām apreibinošām vielām, kā arī nepilngadīgiem cilvēku tirdzniecības upuriem.

Infrastruktūras pilnveide. 2010.gadā Latvijas - Šveices sadarbības programmas ietvaros paredzēts izveidot vismaz 10 multifunkcionālus jaunatnes iniciatīvu centrus pašvaldību teritorijās, kuras atrodas lauku reģionos, kur jauniešiem ir ierobežotas pašiniciatīvas un pašizpaušmes iespējas, lietderīgas brīvā laika pavadīšanas aktivitātes. Multifunkcionālie centri apvienos trīs nozīmīgus elementus – priekšnosacījumus, jauniešu sociālās atstumtības riska novēršanai (neformālā izglītība, prasmju un iemaņu stiprināšanas pasākumi; pašiniciatīvas veicināšana (piemēram, brīvprātīgais darbs, jaunatnes projektu īstenošana), atpūtas un izklaides pasākumi).

Pārrobežu sadarbība. Baltijas Jūras valstu padome ir izveidojusi Ekspertu grupu bērnu tiesību aizsardzības jomā (ekspertu grupā piedalās Baltijas Jūras valstu padomes dalībvalstu (Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, Dānijas, Somijas, Vācijas, Islandes, Norvēģijas, Polijas, Krievijas un Zviedrijas) pārstāvji). Minētā ekspertu grupa īsteno pārrobežu iniciatīvas, lai uzlabotu bērnu tiesību aizsardzības sistēmu reģionā (papildus sk.: www.childcentre.info). Ekspertu grupa īsteno šādus nozīmīgākos projektus (ROBERT - Risktaking Online Behaviour Empowerment through Research and Training, funded by European Commission Safer Internet Programme; Project „Baltic Sea Region Information Management to Prevent Trafficking”, funded by EU Daphne III programme; Project on ytraining professionals working with monitoring children’s institutions, funded by Leonardo programme - pending). Ekspertu grupa darbības joma aptver šādas mērķa grupas: bērni, kuri cietuši no seksuālās vardarbības, nepilngadīgie likumpārkāpēji, bērni – cilvēku tirdzniecības upuri, nepavadīti nepilngadīgie, ielas bērni, bez vecāku gādības palikušie bērni, kuri dzīvo institūcijās, bērni, kuri tikuši iesaistīti prostitūcijā, bērni, kuri cietuši no likumpārkāpumiem internetā.

Nevalstisko organizāciju ieguldījums. Nozīmīgu ieguldījumu bērnu tiesību aizsardzības jomā Latvijā sniedz arī nevalstisko organizāciju iniciatīvas sadarbībā ar ārvalstu partneriem – Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija kā starptautiskās nevalstiskās organizācijas „SOS Kinderdorf International” dalībniece no 2011.gada plāno piedalīties starptautiskajā projektā „...I matter” Leaving care Project”. Projekta galvenie uzdevumi ir pieredzes apmaiņa, jauniešu kapacitātes stiprināšana un līdzdalības veicināšana, kā arī jaunu politikas iniciatīvu veicināšana projektā iesaistītajās valstīs jauniešu atbalsta sistēmas attīstīšanai pēc ārpusģimenes aprūpes izbeigšanās (piemēram, jauniešu māju veidošana).

Papildus sk. 19.punktu.

17. Kuras konkrētas iniciatīvas uzskatāt par nepieciešamām, lai uzlabotu neaizsargātāko bērnu tiesību aizsardzību un veicinātu viņu interešu ievērošanu? Vai uzskatāt, ka ES var veicināt šo iniciatīvu īstenošanu, un, ja tā, tad kādā veidā?

Nozīmīgākās aktivitātes – tiesību aktu pārskatīšana un tiesiskās vides uzlabošana bērnu tiesību jomā, speciālistu un plašsaziņas līdzekļu izglītošanas turpināšana, papildu līdzekļu paredzēšana konkrētu jautājumu risināšanai (darbs ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, cietušajiem, personām, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus pret bērnu), kā arī bērnu tiesību jomas attīstībai kopumā (vienotas bērnu tiesību aizsardzības sistēmas attīstīšana).

Šādas iniciatīvas jāparedz tiesību aktos, kā arī iespēju robežās jākontrolē to īstenošana. Vienlaicīgi norādām, ka neaizsargātāko bērnu tiesību aizsardzība un interešu ievērošana ES līmenī varētu tikt uzlabota un veicināta, pārvērtējot esošos ES tiesību aktus un tajos noteiktos dalībvalstīm veicamos pasākumus, kā arī minimālos standartus attiecībā uz nodarījumu kriminalizēšanu un sankcijām (piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas projekta ietvaros par seksuālās vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālās izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, ar ko atceļ pamatlēmumu 2004/68/TI; ieviešot Eiropas Padomes konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālo izmantošanu un seksuālo vardarbību – patlaban no ES dalībvalstīm konvenciju ratificējušas tikai Dānija, Grieķija, Nīderlande un Spānija).

Nozīmīgas ES līmeņa bērnu tiesību aizsardzības problēmas – cilvēku tirdzniecības, seksuālā izmantošana un ekspluatācija. Šo noziedzīgo nodarījumu apkarošanā īpaši nozīmīga ir Eiropas Savienības kopējā nostāja un aktīva rīcība, kas saistīta ar sadarbības veicināšanu ne tikai starp Eiropas Savienības dalībvalstīm, bet arī starp trešajām valstīm. Attiecībā uz bērnu seksuālās izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu nepieciešamas konkrētas iniciatīvas, kas

liegtu personām, kuras sodītas par seksuālu vardarbību kādā no dalībvalstīm, strādāt ar bērniem arī citās dalībvalstīs. Jāveic preventīvo pasākumu plānveida īstenošana, izglītojot un informējot sabiedrību. Vienlaikus, lai aizsargātu bērnus no vardarbības, īpaši seksuālajiem noziegumiem, uzskatām, ka īpaša uzmanība jāpievērš sociālās korekcijas darbam un rehabilitācijas programmu izmantošanai darbā ar vardarbības veicējiem. Lai veicinātu šo pasākumu īstenošanu nepieciešama ES līdzdalība izstrādājot vadlīnijas, ieteikumus, aktualizējot problēmjautājumus, sniedzot informāciju par jautājumiem, kam valstīm būtu jāpievērš uzmanība.

Kā problēma minams arī apstākļi, ka patlaban ES dalībvalstīm nepastāv pietiekami skaidri un vienveidīgi izstrādāti bērnu tiesību aizsardzības pasākumi, šķērsojot Šengenas zonu, kā arī šķērsojot iekšējās robežas. Latvija šobrīd paredz īpašas prasības bērniem šķērsojot ārējo robežu (vecāka piekrišanu bērna patstāvīgai izceļošanai, vecāka pilnvaru bērna izceļošanai no valsts šīs pilnvarotās personas pavadībā; Ministru kabineta 2010.gada 3.augusta noteikumi Nr.721 „Kārtība, kādā bērni šķērso valsts robežu”). Valsts robežsardzes apkopotie dati liecina, ka pēdējo piecu gadu laikā ir bijuši vairāki desmiti gadījumu, kad nepilngadīgās personas bez vecāku piekrišanas mēģinājušas šķērsot valsts robežu (piemēram, 2005.gadā – 108 gadījumi, 2008. – 20, bet 2009.gadā – 28) gadījumi. Kas nozīmē, ka vecāku piekrišanas uzrādīšana kā papildus dokumentu ieviešanas mehānisms ir ļāvusi efektīvi kontrolēt situāciju uz valsts robežas, iespējams, samazinot nelikumīgu bērnu izvešanu. Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas Nr.562/2006, ar kuru ievieš Kopienas Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas Robežu kodekss) VII pielikuma 6.punkta nosacījumi paredz Valsts robežsardzes amatpersonu pienākumu pievērst īpašu uzmanību nepilngadīgajiem, kas ceļo patstāvīgi vai citu personu pavadībā, kā arī pārbaudīt vai bērnu pavada viņa vecāks vai likumīgs pārstāvis. Papildus tam Eiropas Savienības dalībvalstu robežsardzes dienestos ir izveidoti kontaktpunkti informācijas precizēšanai par nepieciešamajiem dokumentiem, lai bērns varētu šķērsot ārējo robežu. Ierosinām izvērtēt iespējas konkretizēt Šengenas kodeksa robežas šķērsošanas prasības, paredzot ES ieviest vienotus noteikumus par dokumentiem, kas nepieciešami bērniem, lai šķērsotu robežu, novēršot bērnu nolaupīšanas riskus un bērnu pakļaušanu noziedzīga nodarījuma riskam.

ES līmenī būtu sniedzama atbalsta pasākumi bērniem, kuriem tas nepieciešams, izmantojot neformālās izglītības programmas „Jaunatnes darbībā” instrumentus, kā arī citu finanšu instrumentu iespējas, lai nodrošinātu projektu konkursu organizēšanu minētajā jomā, kā arī, piemēram, nodrošinot plašāku NVO iesaistīšanos bērnu tiesību aizsardzībā un to interešu ievērošanā.

Nepieciešams veicināt (sociālo) pakalpojumu attīstību, lai uzlabotu vecāku iespējas rūpēties par bērniem. Vienlaikus jānodrošina iespēja saņemt kvalitatīvus pakalpojumus, ko sniedz speciālisti ar atbilstošu izglītību un zināšanām. Jāizstrādā rehabilitācijas un apmācību programmas (arī jāpilnveido esošās), jāatbalsta vietējo kopienu iniciatīva. Jāuzlabo speciālistu (psihologu, ģimenes terapeitu, juristu, narkologu u.c. speciālistu) pieejamība. Jāturpina realizēt pieredzes apmaiņas projekti, kur speciālisti var iegūt zināšanas par labu praksi darbā ar klientiem. Jāuzlabo starpinstitucionālā sadarbība, lai krīzes situācijās varētu ātri un efektīvi reaģēt un sniegt nepieciešamo palīdzību.

Lai uzlabotu situāciju ārpusģimenes jomā, mērķtiecīgi jāveic pasākumi, kas vērsti ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu ģimeniskā vidē – audžuģimenē, pie aizbildņa u.c.), kas veicinātu bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesību aizsardzību un iespējas saņemt bērnu vajadzībām atbilstošus kvalitatīvus pakalpojumus. Pilngadības sasniegšana ne vienmēr nozīmē to, ka persona ir gatava sākt patstāvīgu dzīvi. Tādēļ jāveicina

atbalsta pakalpojumu nodrošināšana jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes, lai stiprinātu viņu spēju īstenot savas tiesības un kļūt par aktīviem sabiedrības locekļiem.

Nozīmīgs jautājums ir bērnu veselības veicinošo aktivitāšu turpināšana – nepieciešams veicināt ES programmu „Skolas piens” un „Skolas auglis” darbību, piemēram, izvērtējot iespējas piešķirt papildu ES līdzfinansējumu, lai šīs programmas būtu pieejamas lielākam bērnu skaitam. Īstenojot minētās programmas, arī turpmāk pēc iespējas būtu jānodrošina vienlīdzīga attieksme attiecībā uz visām mērķa grupām, atsevišķi nenošķirot trūcīgo ģimeņu bērnus no pārējiem bērniem.

Vardarbība pret bērniem

18. Vai jums ir pieejami dati un skaitļi attiecībā uz vardarbību pret bērniem? Vai jums ir pieejami dati par tiesas lēmumiem attiecībā uz vardarbību pret bērniem?

Vardarbībā cietušās personas sadalījumā pa vecuma grupām un dzimumiem:

Vecuma grupa	2007.gads		2008.gads		2009.gads	
	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes
Nezināma	0	0	2	1	2	0
0-4	2	0	6	3	1	2
5-9	7	3	23	1	6	4
10-14	57	35	76	31	41	12
15-19	325	61	368	84	224	49

Avots: Veselības ministrijas statistika.

Saskaņā ar tiesu informācija sistēmas datiem 2009.gadā notiesātas 48 personas pēc Krimināllikuma 174.panta. 29 personām piemērots brīvības atņemšanas sods, savukārt 19 personām piemērots piespiedu darbs.

Minētajā pantā (Krimināllikuma 174.pants) noteikta kriminālatbildība par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo:

- Par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo, ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas un ja tās nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs un ja šīm darbībām nav bijušas Krimināllikuma 125. (tīss smags miesas bojājums) vai 126.pantā (tīss vidēja smaguma miesas bojājums) paredzētās sekas, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem.
- Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas pret mazgadīgo, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem.

19. Kādus pasākumus jūsu organizācija īsteno saistībā ar bērnu aizsardzību pret vardarbību? Ar kādiem faktiskajiem šķēršļiem un problēmām jūs saskaraties, īstenojot pasākumus, lai apkarotu vardarbību pret bērniem?

Katra institūcija (amatpersona) darbojas atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei.

Papildus sk. 8.un 15.punktu.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51. panta trešā daļa nostiprina principu, ka katrai personai ir pienākums ziņot policijai vai citai kompetentai iestādei par vardarbību vai citu pret bērnu vērstu noziedzīgu nodarījumu. Turklāt personai, kura neziņo par gatavošanos smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanai vai šāda nozieguma izdarīšanu, iestājas kriminālatbildība saskaņā ar Krimināllikuma 315. pantu. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73.panta otrajā daļā noteikts, ka veselības aprūpes, pedagogiskie, sociālās sfēras vai policijas darbinieki, kā arī vēlētās valsts un pašvaldību amatpersonas, kurām kļuvis zināms par bērna tiesību pārkāpšanu un kuras par to nav ziņojušas kompetentajām institūcijām - policijai, bāriņtiesai vai citai bērna tiesību aizsardzības institūcijai -, par neziņošanu saucamas pie likumā noteiktās atbildības.

Problēmas un to risinājumi:

Vienveidīgas tiesību normu piemērošanas prakses un interpretācijas nodrošināšana. Kā liecina tiesību aizsardzības iestāžu prakse speciālistiem nav vienotas izpratnes par dažādiem vardarbības veidiem. Attiecībā uz emocionālu vardarbību pret bērnu normatīvajos aktos nav izstrādāti vienoti kritēriji šādas vardarbības konstatēšanai. Normatīvajos aktos arī nav ietverts vardarbības ģimenē termina skaidrojums, kas liedz paredzēt attiecībā uz šādas vardarbības gadījumiem speciālus pasākumus. Vienlaikus ir ierobežotas iespējas iegūt statistisko informāciju par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, kur bērns arī ir cietis no vardarbības vai ir šādas vardarbības liecinieks.

Lai risinātu šo problēmu, kad dienestiem ir ierobežotas iespējas veikt vardarbības prevenciju, Tieslietu ministrijas izveidota darba grupa uzsākusi darbu pie Sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļu koncepcijas (izstrādes termiņš – 2011.gada 1.decembris). Normatīvajā aktā, kurš tiks izstrādāts minētās koncepcijas īstenošanai (tā izstrādes termiņš tiks noteikts Ministru kabineta rīkojumā, ar kuru tiks apstiprināta koncepcija), tiks iekļauta vardarbības un vardarbības ģimenē jeb māsaimniecībā definīcija. Tādēļ koncepcijā paredzēts skaidri noteikt, kas izprotams ar iepriekš minētajiem jēdzieniem.

Sabiedrības informēšana un izglītošana. Ņemot vērā budžeta iespējas tiek turpināti sabiedrības informēšanas un izglītošanas pasākumi, lai motivētu sabiedrību aktīvi iesaistīties vardarbības pret bērnu problēmas risināšanā. Valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2010.gadam ietvaros paredzēts īstenot sabiedrības informēšanas kampaņu „Palīdzi bērnam izaugt!”, lai sabiedrību informētu par vardarbības ģimenē problēmām. Tiek īstenoti izglītojoši un informatīvi pasākumi skolēniem un bērnu vecākiem. Valsts policija sadarbībā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju 2008. un 2009. gadā organizēja akciju „Es ar Tevi – ne pret Tevi” par skolēnu savstarpējām attiecībām un vardarbības mazināšanu skolēnu vidū. Nolūkā izglītēt bērnus un viņu vecākus par bērnu drošību un aizsardzību no vardarbības tiek nodrošināta informācijas pieejamība par šo jautājumu tīmekļa vietnēs (piemēram, Valsts policijas drošības portālā www.sargi-sevi.lv; Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas mājas lapā www.bti.gov.lv; interneta vietnē par bērnu drošību www.dzimba.lv). 2008.gadā, lai nodrošinātu miermīlīgas strīdu risināšanas iespējas skolās, tika veikta 150 speciālistu – mediatoru apmācība par mediācijas izmantošanu konfliktu risināšanai skolā, kā arī tika iespiests attiecīgs mācību materiāls. Popularizējot mediāciju Latvijas skolās, šādi iecerēts samazināt fiziski un psiholoģiski traumējošas konfliktsituācijas bērnu vidū.

Rīcības plāns vardarbības novēršanai izglītības iestādēs. 2009.gada 24.novembrī Ministru kabinetā apstiprināti jauni Ministru kabineta noteikumi Nr.1338 „Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos” (turpmāk – noteikumi Nr.1338), kuros izglītības iestādei ir noteikts pienākums tās iekšējās kārtības noteikumos noteikt iestādes vadītāja un pedagoga rīcību, ja tiek konstatēta fiziska un emocionāla vardarbība pret skolēnu un skolēna rīcību, ja izglītības iestādes vadītājs kādas personas

darbībā saskata draudus savai vai citu personu drošībai (noteikumu 6.4., 6.5. apakšpunkts). Kā liecina Izglītības un zinātnes ministrijas veiktā situācijas analīze, izglītības iestādēm ir atšķirīgas pieejas, kādās tiek plānota rīcība, lai novērstu vardarbību pret bērnu. Lai standartizētu kārtību, kādā risināmi vardarbības pret bērnu gadījumi, Izglītības un zinātnes ministrija sadarbībā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju līdz 2010.gada 4.ceturkņim izstrādās grozījumus noteikumos Nr. 1338. Saskaņā ar minētajiem grozījumiem izglītības iestādēm tiks noteikts pienākums izstrādāt kompleksi veidotu rīcības plānu vardarbības novēršanai.

Informācijas apmaiņas starp institūcijām pilnveide. 2009.gadā izdarīti grozījumi Latvijas Sodu izpildes kodeksā un Valsts probācijas dienesta likumā (2009. gada 18. jūnija likums „Grozījumi Latvijas Sodu izpildes kodeksā”, likums „Grozījumi Valsts probācijas dienesta likumā”), nosakot, ka brīvības atņemšanas iestādes administrācija pirms notiesātā atbrīvošanas pēc pilna tiesas spriedumā noteiktā soda laika izciešanas nosūta bāriņtiesai informāciju par notiesāto, kas sodu izcieš par tīšiem vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem vai noziedzīgiem nodarījumiem pret dzimumneaizskaramību un tikumību, kā arī noteikts, ka Valsts policija un Valsts probācijas dienests nosūta bāriņtiesai informāciju par personām, kas atrodas to uzraudzībā, ja radušās aizdomas par bērna apdraudējumu. Līdz ar to bāriņtiesai tiek nodrošināta iespēja pievērst īpašu uzmanību (piemēram, informēt apdraudētā bērna vecāku) to bērna aizsardzībai, kuriem ir saskarsme ar minētajām personām, kas līdz šim nebija iespējams. Izstrādāti grozījumi Ārstniecības likumā (Saeimas likumprojekta numurs 1873/Lp9), paredzot ārstniecības iestādes pienākumu nekavējoties, bet ne vēlāk kā 12 stundu laikā ziņot policijai, ja ārstniecības iestādē sniegta palīdzība bērnam, kuram konstatētas iespējamās vardarbības (fiziskas, seksuālas vai emocionālas) vai vecāku nolaidības sekas, - līdz šim normatīvajos aktos nebija skaidri noteikts ārstniecības iestāžu pienākums ziņot par iespējamā vardarbībā cietušiem pacientiem, t.sk. bērniem.

Vecāku informēšana par bērna apdraudējuma riskiem. Lai izveidotu pietiekami operatīvu reaģēšanas mehānismu, lai adekvāti un objektīvi reaģētu uz katru individuālo bērna apdraudējuma gadījumu, ja tas nav novēršams citiem līdzekļiem, un novērstu iespējamo apdraudējumu, pēc iespējas mazākā mērā skarot citu personu cilvēktiesības, 2010. gada 22. aprīlā Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināts Tieslietu ministrijas izstrādātais likumprojekts „Grozījumi Bāriņtiesu likumā” (prot. Nr. 16, 15.§). Likumprojektā noteikts, ka bāriņtiesa, saņemot informāciju no Valsts probācijas dienesta vai Valsts policijas, kas konstatējusi bērna veselības, dzīvības un pilnvērtīgas attīstības iespējamo apdraudējuma faktu, izvērtē situāciju un nekavējoties informē vecāku, aizbildni, audžuģimeni vai viesģimeni par personas, ar kuru tai ir kopīga saimniecība, sodāmības faktu, kā arī iespējamo apdraudējumu bērnam. Turklāt likumprojekts paredz tiesības bāriņtiesai veikt informēšanu arī pēc savas iniciatīvas, ja tā konstatējusi pamatotus draudus bērna veselībai, dzīvībai vai pilnvērtīgai attīstībai un tos nav iespējams novērst citā veidā. Minēto likumprojektu Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija 2010.gada 16.jūnija sēdē nolēma virzīt kā komisijas priekšlikumu uz likumprojekta „Grozījumi Bāriņtiesu likumā” 2.lasījumu.

Piespiedu līdzekļi personai, kura veikusi vardarbību pret bērnu. Tieslietu ministrijā ar tieslietu ministra 2009. gada 19. februāra rīkojumu Nr. 1-1/50 izveidota darba grupa ar Kriminālsodu politikas koncepcijas īstenošanu saistīto normatīvo aktu projektu un sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļu koncepcijas projekta izstrādei. Minētās koncepcijas izstrādes mērķis ir ar vardarbību saistītu noziedzīgu nodarījumu skaita un recidīva līmeņa samazinājums. Šā mērķa sasniegšanai koncepcijā tiks sagatavoti priekšlikumi izmaiņām Latvijas Republikā piemērojamo piespiedu līdzekļu sistēmā, kas būtu izmantojami, izstrādājot nepieciešamo normatīvo regulējumu. Koncepcijā paredzēts Latvijas normatīvajā regulējumā ieviest sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļus, kuri, atšķirībā no kriminālsoda, nebūs saistīti ar

personas sodīšanu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, bet gan ar personas radītā apdraudējuma sabiedrībai novēršanu. Šie līdzekļi varētu tikt piemēroti pirms noziedzīgs nodarījums izdarīts, t.i., personām, kuras noziedzīgu nodarījumu vēl nav izdarījušas, bet attiecībā uz kurām pastāv to izdarīšanas risks, tai skaitā, vardarbības ģimenē gadījumos. Konceptijas projektā paredzētie piespiedu līdzekļi darbosies divos virzienos – apdraudējuma tūlītēja novēršana un apdraudējuma cēloņu risināšana. Šim nolūkam koncepcijā paredzēta īpaša šo piespiedu līdzekļu piemērošanas mehānisma izveide, kas pamatosies uz plašu starpinstitucionālo sadarbību. Paredzēts, ka pašvaldību ietvaros periodiski tiks rīkotas starpinstitūciju sadarbības grupas sēdes, kurās tiks lemts par nepieciešamību piemērot sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļus, kā arī, vispusīgi izvērtējot apdraudējuma cēloņus un efektīvākos tā novēršanas risinājumus, tiks lemts par konkrētu piespiedu līdzekļu piemērošanu. Tāpat arī paredzēts, ka operatīvas apdraudējuma novēršanas interesēs atsevišķām institūcijām tiks noteiktas tiesības nekavējoties pieņemt lēmumu par atsevišķu sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļu piemērošanu. Šis lēmums noteiktā laika periodā tiks pārskatīts starpinstitūciju sadarbības sanāksmē, lemjot par nepieciešamību turpināt sabiedriskās drošības piespiedu līdzekļu piemērošanu un pārskatot piemēroto līdzekļu klāstu, t.i., vajadzības gadījumā nosakot papildus līdzekļus vai piemērotā līdzekļa vietā nosakot kādu citu. Vienlaikus informējam, ka paralēli darbam pie koncepcijas šobrīd tiek strādāts pie vardarbības upuru civiltiesiskās aizsardzības mehānisma izveides. Tieslietu ministrijā ar tieslietu ministra 2009. gada 2. decembra rīkojumu Nr. 1-1/403 „Par darba grupas izveidi grozījumu izstrādei Civillikuma Ģimenes tiesību daļā, Civilprocesa likumā un citos tiesību aktos saistībā ar Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizāciju un tiesas nolēmumu piespiedu izpildi, kas saistīti ar aizgādības un saskarsmes tiesību nodrošināšanu” ir izveidota un darbojas darba grupa, kura strādā pie Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijas. Minētā darba grupa kā vienu no sasniedzamajiem rezultātiem ir noteikusi tiesiskā regulējuma pilnveidi, nodrošinot iespēju efektīvāk pasargāt personas, kas cieš no vardarbības ģimenē. Liels uzsvars tiks likts uz normatīvā regulējuma izstrādi, kas ļautu no ģimenes izolēt vardarbīgās personas nevis upurus.

Papildus sk. 16.punktu.

20. Vai zināt par labu praksi, iniciatīvām vai programmām, kas var veicināt bērnu labāku aizsardzību pret vardarbību? Vai zināt par šajā jomā īstenotām pārrobežu iniciatīvām (piemēram, sadarbība ar organizācijām citās dalībvalstīs vai dalība kopprojektos, labas prakses apmaiņa, nepilngadīgo tiesu tiesnešu apmaiņa utt.)?

Sk. 19.punktu.

21. Kādas konkrētas iniciatīvas jūs ieteiktu, lai uzlabotu bērnu aizsardzību pret vardarbību? Vai uzskatāt, ka ES var veicināt šo iniciatīvu īstenošanu, un, ja tā, tad kādā veidā?

- Pilnveidot starpinstitūciju struktūru, kurā darbotos valsts un nevalstisko institūciju pārstāvji.
- Vismaz reizi gadā organizēt starp institucionālas konferences.
- Turpināt veikt iesaistīto speciālistu apmācības pēc vienotām programmām, vai organizēt kopējus treniņus, lai nostiprinātos vienota izpratne par vardarbības gadījuma identificēšanu un rīcību, kas par ko atbild, kam ziņo.
- Sabiedrības informēšanas pasākumi par vardarbības veidiem un to izpausmēm, bērnu informēšana par aizsardzības no vardarbības paņēmieniem, uzticības tālruni un

attiecīgajiem dienestiem, kā arī par iespēju saņemt bezmaksas konsultācijas kā cietušajam, tā arī vardarbīgai personai.

- Nodrošināt atgriezenisko saikni starp institūcijām.
- Jāpievērš arī lielāka uzmanība dzīves apstākļu uzlabošanai un sociālajai iekļaušanai, kas netieši ietekmē vardarbības mazināšanu (*sk. 25., 26. un 27. jautājumu*).
- ES līmenī bērnu aizsardzību pret vardarbību var uzlabot pārvērtējot esošos ES tiesību aktus un tajos noteiktos dalībvalstīm veicamos pasākumus, kā arī minimālos standartus attiecībā uz nodarījumu kriminalizēšanu un sankcijām.

22. *Kādas konkrētas iniciatīvas jūs ieteiktu, lai uzlabotu bērnu aizsardzību pret vardarbības veidiem, ko bērni cieš no saviem vienaudžiem (piemēram, iebiedēšana un iebiedēšana tiešsaistē)? Vai uzskatāt, ka ES var veicināt šo iniciatīvu īstenošanu, un, ja tā, tad kādā veidā?*

Visefektīvāk cīnīties pret iebiedēšanu tiešsaistē var, organizējot dažādas izglītojošas kampaņas vērstas uz jauniešu mērķauditoriju. Jauniešiem, kas ir cietuši no vienaudžu vardarbības, ir jāzina, kur vērsties pēc palīdzības, kādos gadījumos un kur ir iespējams ziņot. Jauniešiem, kas nodarbojas ar savu vienaudžu iebiedēšanu tiešsaistē, ir jābūt informētiem par atbildību, veicot šādas darbības.

2009.gadā Eiropas Komisijas programmas „Drošāks Internets” dalībvalstis Vispasaules drošāka interneta dienas ietvaros organizēja kampaņu par iebiedēšanu tiešsaistē: www.keepcontrol.eu. Šāda veida gan starptautiska, gan nacionālā mēroga kampaņas ir jāturpina organizēt, sadarbojoties gan valsts, gan nevalstiskajam sektoram. Programmas Net-Safe Latvia projekta vadību Latvijas Interneta asociācija sadarbībā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju. Projekts ilgs līdz 2010. gada 31. decembrim, šajā laikā paredzēts organizēt dažādas informatīvas sociālās kampaņas bērniem un pieaugušajiem, izstrādāt mācību materiālus skolām, organizēt apmācību seminārus, veikt pētījumu un organizēt citas informatīvas un izglītojošas aktivitātes. Projekta ietvaros tiek nodrošināta arī iespēja sabiedrībai ziņot elektroniski, tīmekļa vietnē www.drossinternets.lv par atklātajiem pārkāpumiem internetā un, zvanot uz projekta partnera Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Uzticības tālruni 116111, saņemt psihologa konsultācijas.

Nemot vērā Latvijas labo praksi, būtu jāpalielina vienaudžu mediācijas pieejamība skolās, uzticības tālruņa darbība, kā arī skolēnu pašpārvalžu loma vienaudžu konfliktu risināšanā, kā arī informēšanas un izglītošanas pasākumi par aizsardzību pret vardarbību. Nepieciešams izglītot darbā ar jaunatni iesaistītās personas par vardarbības prevenciju, izstrādājot programmas un praktiskus uzvedības treniņus skolotājiem, apmācību treneriem, pulciņu vadītājiem, skolu administrācijai, sociālajiem darbiniekiem un pedagogiem. Jautājumi par vienaudžu vardarbību ir iekļaujami skolas audzināšanas programmā, kā arī skolas projektu nedēļas aktivitātēs, jāatbalsta jaunatnes organizāciju un jauniešu centru projekti, kas veicinātu lietderīga brīvā laika pasākumu pieejamība un mazinātu psiholoģisko spriedzi starp skolēniem.

Vienlaicīgi uzskatām, ka par vardarbības veidiem, piemēram, iebiedēšanu, ja tie nav uzskatāmi par krimināli sodāmiem draudiem vai nav saistīti ar noziedzīgam nodarījumam atbilstoša smaguma sekām, t.i., fizisku miesas bojājumu izdarīšanu, smagu morālu ciešanu izraisīšanu u.tml., kriminālatbildība nebūtu jāparedz. Kā viens no iespējamiem pasākumiem, lai efektīvāk būtu iespējams novērtēt morālo ciešanu (psiholoģiskās vardarbības) seku smagumu, ir vienotu novērtēšanas kritēriju definēšana. Tas uzlabotu iespējas noteikt, kāda smaguma tiesību aizskārums konkrētajā gadījumā ir noteicis, un izlemt, vai problēmas risināšanai ir pietiekami ar profilaktiskiem (informatīviem un audzinošiem) pasākumiem

izglītības iestādēs (papildus sk. 19.punktu – rīcības plāns vardarbības novēršanai izglītības iestādēs), vai arī konstatētās darbības ir krimināli sodāmas.

23. Vai uzskatāt, ka ES būtu vairāk jāpievēršas brīdināšanas mehānisma bērnu aizsardzības jomā izstrādei un jānodrošina šādu mehānismu pārrobežu sadarbību? Ja tā, tad kādā veidā.

Būtu atbalstāma šādu brīdināšanas mehānismu bērnu aizsardzības jomā izstrāde. Šāda sistēma varētu darboties līdzīgi jau esošajām brīdināšanas sistēmām, piemēram RAPEK u.c. Tomēr, ņemot vērā personu pārvietošanās brīvību ES ietvaros, kuras dēļ personu, kurām nav piemērota sankcija – aizliegums izbraukt no valsts vai pienākums ziņot par dzīvesvietas atstāšanu -, uzraudzība vai pārvietošanās tiesību ierobežošana būtu praktiski nerealizējama. Tāpat arī jāņem vērā dalībvalstu dažādās tiesību sistēmas, kuru dēļ šāda mehānisma izveide būtu ļoti sarežģīta, jo, pirmkārt, būs nepieciešams panākt vienošanos, par kādiem noziedzīgiem nodarījumiem notiesātas personas tiks uzskatītas par bērnu apdraudošām, otrkārt, kādos gadījumos dalībvalstīm būs pienākums ziņot par iepriekš minētajām bīstamajām personām un kāda būs nosūtāmā informācija, kā arī būtu nepieciešama sadarbības tīkla izveide, kura ietvaros tiktu sniegta attiecīgā informācija.

24. Kā, jūsuprāt, Komisija var dalībvalstīs veicināt palīdzības tālruņa līnijas 116 000 ierīkošanu, kas paredzēta, lai ziņotu par bezvēsts pazudušiem bērniem? Vai uzskatāt, ka ES var veicināt šo iniciatīvu īstenošanu?

Katrā ES dalībvalstī ir sava kārtība, kā līdz šim ir organizēta informēšana un palīdzības sniegšana par bezvēsts pazudušiem bērniem. Šīs kārtības strauja maiņa var radīt tikai negatīvu efektu. ES var veicināt labas prakses apmaiņas pasākumus, lai dalībvalstis iepazītos ar sadarbības modeļiem starp 116000 numuru un jau tradicionālo sistēmu valstī (piem., 112).

Bērnu nabadzība

25. Kādus pasākumus jūsu organizācija īsteno attiecībā uz bērnu nabadzību? Ar kādiem faktiskajiem šķēršļiem un problēmām jūs (vai jūsu organizācija) saskaraties, īstenojot pasākumus bērnu nabadzības apkarošanai?

Lai cīnītos pret bērnu nabadzību valsts un pašvaldība nodrošina ģimenēm, kuras aprūpē bērnus materiālo atbalstu darba meklējumos, lai ģimenei būtu iespējams iegūt bērna uzturam nepieciešamos ienākumus. Papildu finansiālo atbalstu valsts un pašvaldība sniedz bērna minimālā dzīves standarta nodrošināšanai dažādu sociālo pabalstu veidā, nodokļu atvieglojumu veidā, valsts garantēto uzturlīdzekļu veidā, ja bērnu uztur viens vecāks, kā arī nodrošinot bērna nepieciešamo pakalpojumu pieejamību (no valsts budžeta finansēta izglītības ieguve, veselības aprūpes pakalpojumi bērnam, pašvaldība nodrošina pirmsskolas vecuma bērniem pieskatīšanas pakalpojumus; valsts un pašvaldība ģimenēm, kuras aprūpe bērnus, nodrošināt atlaides sabiedriskā transporta pakalpojumiem, atsevišķu kultūras iestāžu apmeklēšanai).

Ģimeņu ar bērniem galvenās problēmas ir saistītas ar zemiem ienākumiem, kas rada grūtības segt ar bērna izglītību saistītos izdevumus (mācību materiāli, apģērbs, transports, pusdienas, interešu izglītība u.c.). Vienlaikus zemu ienākumu dēļ ģimenēm ar bērniem ir arī grūtības norēķināties par mājokli, ierobežotas iespējas apvienot darbu un ģimenes dzīvi, īpaši, ja ģimenē aug bērns invalīds vai kāds no vecākiem ir ar invaliditāti. Trūkst pirmsskolas izglītības iestādes un alternatīvo aprūpes pakalpojumu. Vēl joprojām ir nelielas iespējas strādāt nepilnu darba laiku vai attālinātā režīmā. Visi šie minēti šķēršļi kavē bērnu sekmīgu

sociālo iekļaušanos. Arī budžeta sabalansēšanas nolūkos pašlaik ievērojami samazināts finansējums pasākumiem, kas paredzēti bērna nabadzības novēršanai (līdz ar to samazinājies bērniem pieejamo pabalstu un pakalpojumu klāsts).

26. Vai zināt par labu praksi, iniciatīvām vai programmām, kas veicina bērnu nabadzības samazināšanu? Vai zināt par šajā jomā īstenotām pārrobežu iniciatīvām (piemēram, sadarbība ar organizācijām citās dalībvalstīs vai dalība kopprojektos, labas prakses apmaiņa utt.)?

Sociālās drošības tīkla stratēģijas (apstiprināta 2009.gada 8.septembrī, Ministru kabineta rīkojums Nr.56) ietvaros tiek īstenoti pasākumi, lai mazinātu bērnu nabadzību ekonomiskās krīzes apstākļos. Uz bērniem īpaši attiecināms palielinātais pabalsts garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai (45 lati mēnesī), kā arī pasākumi, pirmsskolas izglītības pieejamībai bērniem (bērniem 5 un 6 gadu vecumā), lai radītu iespējas bērnu vecākiem strādāt algotu darbu un nopelnīt iztiku bērnu uzturēšanai; stratēģijas ietvaros paredzēts nodrošināt pārvadājumus skolēnu nogādāšanai skolās no apdzīvotajām vietām, kur skolas ir slēgtas izglītības reformas rezultātā. Nodrošināti braukšanas maksas atvieglojumiem bērniem sabiedriskajā transportā (pirmsskolas vecuma bērni, bāreņi un bez vecāku gādības palikuši bērni; bērni invalīdi).

27. Kādas konkrētas iniciatīvas jūs ieteiktu, lai samazinātu bērnu nabadzību? Vai uzskatāt, ka ES var veicināt šo iniciatīvu īstenošanu, un, ja tā, tad kādā veidā?

Ierosinām izskatīt šādas iniciatīvas bērna nabadzības samazināšanas jomā:

- ES līmenī sekmēt bērnu nabadzības jautājuma prioritizēšanu politiskajā dienas kārtībā (ko iecerējusi arī pašreizējā prezidentvalsts Beļģija), iekļaujot šo kā starpdisciplināru un multidimensionālu steidzami risināmu jautājumu.
- Veicināt bērnu dienas aprūpes formu daudzveidību – pašvaldību un privātie bērnudārzi, iestādes, kurās bērni var uzturēties neilgu laiku, aukļu dienests, bērnu pieskatīšana darba vietā u.c. alternatīvas (nelielām administratīvām teritorijām nav lietderīgi veidot atsevišķu pirmsskolas izglītība iestādi; jāņem vērā ģimeņu pieprasījums pēc alternatīviem pakalpojumiem).
- Uzlabot bērnu pirmsskolas aprūpes iestāžu infrastruktūru (patlaban pieejamais pirmsskolas izglītības iestāžu un alternatīvo bērnu pieskatīšanas pakalpojumu sniedzēju tīkls nenodrošina pieprasījumu).
- Pilnveidot ģimenēm, bērniem un pedagogiem pieejamo konsultatīvo atbalstu (daļa pakalpojumu ģimenēm finansiālu apstākļu dēļ, vai ģeogrāfiskā novietojuma dēļ nav pieejami).
- Atjaunot bezmaksas apmācību programmu vecākiem par bērnu emocionālo audzināšanu (daudziem jaunajiem vecākiem pietrūkst zināšanu un iemaņu paar bērna audzināšanu un nav, kur šādas prasmes un iemaņas apgūt).
- Sekmēt ģimenei draudzīgas infrastruktūras un vides iekārtošanu (ieskaitot sabiedrisko transportu, iepirkšanās vietas, veselības aprūpes iestādes, citas publisko pakalpojumu institūcijas, bērnu rotaļlaukumu izveidi u.c.).

III. CITI JAUTĀJUMI

Informētība

28. Kā var efektīvi informēt bērnus un pieaugušos par bērnu tiesībām? Vai zināt par labu praksi vai iniciatīvām attiecībā uz bērnu informētības un izpratnes veicināšanu par

viņu tiesībām? Vai zināt par šajā jomā īstenotām pārrobežu iniciatīvām (piemēram, sadarbība ar organizācijām citās dalībvalstīs vai dalība kopprojektos, labas prakses apmaiņa utt.)?

Izglītības iestādēs, piemēram, audzināšanas stundās (skolas audzināšanas programmu ietvaros) vai bērnu aprūpes vietās būtu izvērtējama iespēja papildus informēt bērnus par bērnu tiesībām, ar dažādu rotaļu palīdzību (izmantojot vecuma grupai piemērotas metodes) veicināt izpratni par to, kā atpazīt draudus un kā būtu jārikojas situācijās, kad pāridarījums ir noticis. Jau patlaban dažādas tēmas par tiesībām dažādos griezumos ir iekļautas izglītības saturā un metodiskajos ieteikumos audzināšanas stundām: metodiskais līdzeklis „Klases stundu programmas paraugs” [Valsts jaunatnes iniciatīvu centra (no 2009.gada 1.jūlija – Valsts izglītības satura centra) 2006.gada 22.novembra rīkojums Nr.69]; Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1027 „Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem”; Ministru kabineta 2008.gada 2.septembra noteikumi Nr.715 „Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem”. Lai efektīvi informētu bērnus un pieaugušos par bērnu tiesībām, būtu regulāri jāietver šāda informācija internetā, televīzijā, radio, presē, kā arī jāveic informēšanas kampaņas skolās. Tāpat būtu nepieciešams informēt vecākus ar dažādu publikāciju, raidījumu starpniecību.

Lai nodrošinātu informētību, var tikt izveidoti jauni vai pilnveidoti esoši interneta portāli par bērnu tiesībām vai informācija izplatīta ar atsevišķu iestāžu portālu sadaļu starpniecību (www.dzimba.lv; www.bti.gov.lv; www.draudzigsinternets.lv u.c.). Piemēram, 2007.gadā tika izveidots jaunatnes politikas un jauniešu iespēju portāls www.jaunatneslietas.lv, kura viens no mērķiem ir informēt jauniešus par viņu tiesībām un iespējām, kā arī veicināt jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā.

Vienlaikus par bērnu tiesību jautājumiem var tikt organizētas informatīvas kampaņas izglītības iestādēs par bērnu un jauniešu tiesībām. Pašvaldībās var tikt izveidoti konsultāciju un informācijas punkti jauniešu centros, kuros bērni un jaunieši varētu saņemt informāciju par savām tiesībām un iespējām. Minēto aktivitāšu īstenošanai nozīmīga loma ir sadarbības turpmākai attīstīšanai starp NVO un valsts vai pašvaldības institūcijām, organizējot kopīgus pasākumus, kampaņas, izstrādājot mājas lapas un portālus, kas paredzētas bērnu informēšanai par bērnu tiesībām, kā arī pieaugušos par bērnu tiesībām.

Bērnu līdzdalība

29. Vai zināt par labu praksi vai iniciatīvām attiecībā uz bērnu līdzdalību tās politikas izstrādē, kas skar viņu tiesības?

Saskaņā ar Jaunatnes likuma 3.panta trešo daļu valsts un pašvaldības iestādes savā darbībā nodrošina jaunatnes organizācijām iespēju iesaistīties jaunatnes politiku ietekmējošu lēmumu apspriešanā pirms to pieņemšanas. Vienlaikus Jaunatnes likuma 4.pants paredz Jaunatnes konsultatīvās padomes izveidi. Jaunatnes konsultatīvā padome – Ministru kabineta izveidota padomdevēju institūcija, kuras mērķis ir veicināt saskaņotas jaunatnes politikas izstrādi un īstenošanu, kā arī jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē. Jaunatnes konsultatīvā padomē ir pārstāvētas valsts un pašvaldību iestādes un 7 jaunatnes organizācijas. Vienlaikus ar izglītības un zinātnes ministra rīkojumu ir izveidota Jaunatnes organizāciju konsultatīvā komisija, kurā piedalās 11 jaunatnes organizācijas.

Šaurākā nozīmē jautājumi par bērnu līdzdalību tās politikas izstrādē, kas skar viņu tiesības, noteikti katras izglītības iestādes nolikumā. Vispārējās izglītības likuma 9.panta pirmās daļas

9.punktā noteikts, ka Vispārējās izglītības iestādes nolikumā norāda izglītības iestādes pašpārvaldes izveidošanas kārtību un kompetenci. Savukārt Izglītības likuma 55.panta 6.punktā ir garantētas izglītojamā tiesības piedalīties mācību procesa pilnveidē un izglītības iestādes pašpārvaldē, bet atbilstoši Izglītības likuma 30.panta trešajā daļā noteiktajam izglītības iestādes vadītājam ir pienākums nodrošināt izglītības iestādes pašpārvaldes izveidošanu. Bērniem un jauniešiem ir iespēja iesaistīties dažādos skolas, rajona un valsts mēroga pasākumos un aktivitātēs savu spēju un vērtīborientācijas apliecināšanai.

Lai veicinātu bērnu (jauniešu) aktīvāku līdzdalību, nepieciešams attīstīt papildu bērnu un jauniešu līdzdalības īstenošanas instrumentus un mehānismus (centri, padomes, domes organizācijas utt.), ņemot vērā dalībvalstu tradīcijas un pieredzi.

30. *Kā jūs uzlabotu bērnu līdzdalību ES stratēģijas par bērnu tiesībām izstrādē?*

Izmantojot iestādēm pieejamos resursus, izvietojot informāciju par ES stratēģijas par bērnu tiesībām izstrādi gan iestāžu interneta mājas lapas bērniem domātajā sadaļā (ja tāda izveidota), informējot par bērnu līdzdalības veidiem, gan veicinot diskusiju par stratēģijā iekļautajiem tematiem. Institūcijas, īstenojot informatīvās un izglītojošās aktivitātes, kā viens no jautājumu lokiem būtu par ES stratēģiju par bērnu tiesībām.

Bērnu aprūpes vietās un izglītības iestādēs varētu organizēt domu grupas bērniem, kurās tiktu veicināta diskusija par bērnu tiesību ievērošanu. Šādas grupas vadītu speciāli apmācīts personāls, kurš apkopotu domu grupā izteiktās problēmas un priekšlikumus un vēlāk ziņojuma vai priekšlikumu formā iesniegtu tās par bērnu tiesību aizsardzību atbildīgajām iestādēm. Vajadzētu paredzēt interneta portālos iespēju bērniem izteikt savus viedokļus par stratēģiju, kā arī iespēju robežās iesaistīt apspriešanā ar bērnu tiesību aizsardzības nevalstiskās organizācijas, skolēnu pašpārvaldes u.c., piemēram, diskusiju vai darba grupu veidā. Vienlaikus uzskatām, ka svarīga ir bērnu informēšana par viņu tiesībām, jo tikai pēc tam, kad bērni būs izglītoti par savām tiesībām, tie pratīs sniegt argumentētus priekšlikumus stratēģijai.

Citi jautājumi

31. *Kurām citām problēmām, kas saistītas ar ES stratēģiju par bērnu tiesībām, jūsuprāt, būtu jāpievērš uzmanība un kāpēc?*

- Jāpievērš uzmanība stratēģijas integrēšanai dažādās jomās, lai tā būtu visaptveroša, t.i. attiektos uz visām bērnu tiesībām un vajadzībām, tajā skaitā uz minimālo līdzekļu uzturam apmēru.
- Lai bērni savā turpmākajā dzīvē nekļūtu par likumpārkāpējiem, nepieciešams pievērst pastiprinātu uzmanību vispārējās prevencijas un profilakses pasākumiem.
- Kā jau norādīts Eiropas Komisijas dokumentos, liela problēma ir bērnu nabadzība, līdz ar to uzskatām, ka būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība tam, lai ģimenēs bērnu kopšanas laikā būtiski nesamazinātos ienākumi. Būtiska uzmanība būtu jāpievērš arī iespējai bērniem nodarboties ar sportu un iesaistīties interešu izglītībā.
- Īpaši jāpievērš uzmanība sabiedrības informēšanai par ES stratēģijas par bērnu tiesībām nepieciešamību, izveidi un īstenošanu.
- Lai ES līmenī vērstos pret reģionālo nevienlīdzību, nepieciešama analīze par dalībvalstī pieejamajiem resursiem un to efektīvu izmantošanu stratēģijas mērķu sasniegšanai.